

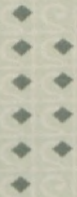
GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT
A GRAFIKAI IPAR-
ÁGAK SZÁMÁRA
SZERKESZTIK:
TANAY JÓZSEF
NOVÁK LÁSZLÓ

A KÖNYVNYOMDÁSOK
SZAKKÖRÉNEK KIADÁSA

XVII. ÉV-
FOLYAM

TELEFON : 57 - 68.

—00—

Giro-számla a
Bpest - Józsefvárosi
Bank m. sz.-nél.

BERCSÉNYI NYOMDA

☐ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG ☐

BUDAPEST, VIII., REVICZKY-TÉR 5.

Készíti

a könyvnyomdai
szakmához tartozó
összes munkákat a
legizolésesebb kivitel-
ben, olcsó árakon.

BEIT ÉS TÁRSA
NYOMDAFESTÉK-
GYÁR, HAMBURG

SZOLID PIROS

Eddig elért legnagyobb fokú
fényállóság.

Lakkozható. — Vízhatlan.

Száraz állapotban kor. 14' — Könyvnyomdának kor. 11' — Könyomdának kor. 13' — Tészta-alakban kor. 14' — kg.-ként.

Képviselet és raktár Magyarország részére:

MÜLLER TESTVÉREK, Budapesten, Sólyom-u. 13.

MEGJELENT SACHS FRIGYES
KÖNYVKIADÓ VÁLLALATNÁL.

Grafikai Szemle

Havi folyóirat az összes grafikai iparágak számára

A Könyvnyomdászok Szak-
körének hivatalos lapja

Tartalom: Borítékunk, lapfőszünk és mellékleteink. A rajz. (Az emberi test rajzolásának főbb szabályai.) A levélbélyeg. A papíros. (A papírszermelés főleveleténe Egyiptomban. A papírobell vizjegyek utódnása nyomtatással.) Rokon szakok. (Mégint nagy újság a háromszín-nyomtatásban. Újabb fajta téglényes sajtók Angolországban. Témegyomtatványokhoz való új gyorsajtó. Elektromos világítás a könyvnyomda-üzemben.) Évkönyvünk. Levelezés. (Szakfőlovasás és nyomtatványkiállítás Pécsen. Nyomtatványkiállítás és főlovasás Szegeden.) A sajtóterítő. Különböző apróbb közlemények. (Minimális nyomtatvány-ár szabások a vidéken. A balesetügyi és munkabiztosító kiállításáról. A Gutenberg-ÖHhonnak apróbb közlemények. Szerkesztőségünkhez beküldött nyomtatványok. Szerkesztéségi megküldésűvel üzenetek.) Hivatalos közlemények. (Ülőaszt-mányi ülési jegyzékny. Pénztári kimutató. A Grafikai Szemle pályázata. Tagsági forgalmi kimutató. Hirdetésünk árak.) Három melléklet.

Borítékunk, lapfőszünk és mellékleteink.

Borítékunkat az Ifjú mesterszedői gárda egyik igen tehetős tagja, Fekete Géza szaktársunk, az Ifjabb Kellner Ernő és Társa könyvnyomdai cég mesterszedője tervezte. Jó példája ez a melléklet is annak, hogy szorgalommal megkíséreléssel aránylag rövid idő alatt is minő eredményeket érhet el a komoly gondolkodású és értelmes betűszedő. A rajztudás haszna minő jobban szembeütőbbé válik ma már a mi mesterségünkben, helyesebben szólva iparművészetünkben is. A könyvnyomtatás általános művészetének emelése mindlunk a nyomdász munkásoktól függ, nem úgy, mint az angoloknál meg franciáknál, ahol az egyes nyomtatványok nagy példányszáma révén kifízetődik dekoratív művészek alkalmazása is a nyomdákban. A mi egy- és kétezeres példányszámunk nagylából majd hogy nem lehetetlenül teszük az ilyesmit. Mesterszedőinknek volna tehát a nemes feladatuk, hogy kitartó önképzéssel bizonyos fokú rajzképességet meg tervezni-tudást sajátítsanak el, s így folyton a kornak meg a művészeti irányoknak megfelelő színvonalon tartásuk a nyomdászati, sőt — ha szükséges — imponálóan mutakozhassanak be a külföld előtt is. — A boríték technikai kivételében oroszlanrésze volt c Pestl Könyvnyomda Részvénytársaság nyomdászati irányú művezetőjének, Bauer Ferenc szaktársunknak is.

Lapfőjüket és a címek körüli levő díszl Enyedy János szaktársunk, a Rózsa Kálmán és Neje könyvnyomdai cég akadémikus-szedője rajzolta. Ez a díszl is jó példája annak, hogy milyen szépen hasznosíthatjuk a törekvő akadémikus-szedő maga rajztudását a tulajdon mestersége körében. — Van ezenkívül egy sereg különféle dekoratív vignetta is elszórtan a lapunkban; tervezők jórészt magyar művész-emberek. Mindezek az ábrák meg vigneták egyrészt a szövegész elkerülhetetlenül szükséges élénkítésére valók, másrészt pedig pompás inspirációt adhatnak a rajzolással és tervezéssel foglalkozó szaktársaink egyikének-másikának is.

Első mellékletünk egy Ifjú budapesti nyomda-vállalatnak, a Bercsényi-nyomdának izléses és jól sikerült levélteje. A nyomda akadémikus-szedője, Brónyai Lajos szaktársunk szedie a közismerten kitünő szakember igazgató, Krausz Manó vezetésével. Az újdonsült nyomdai vállalat igen előnyösen mutatkozik be e munkájával, de alkalmunk volt az eddig ott készült nyomtatványok egy részét is látni, s így bizvaszt konstatálhatjuk, hogy a szakszeretlet meg nagy technikai tudás a nyomdának nemcsak ezen, hanem ügyszólóval valamennyi akadémikus s egyéb munkáján is megnyilvánul.

A Belt és Társa hamburgi festékgyáros cégnek egy festéket mutató mintalapja a második mellékletünk, s a cég "szóló piros" elnevezésű festékfajtaját mutatja be. Közismertes dolog, hogy a festékek fényállóságának minő nagy szerepe van bizonyos nyomtatványok tartóssága dolgában. Akárhányszor láthatunk például olyan plakátokat, amelyeknek egyik-másik színét a napfény már a fölragasztás után első napokban is annyira kiszívja, hogy alligallig beüzhethők ki. A könyvnyomtatónak tehát, amikor valamely olyan színes nyomtatványra kap megrendelést, amely előreláthatólag jobban vagy tartóssabban ki lesz téve a világosságának: számolnia kell a dologgal, s mindenesetre erősen fényálló festéket választania. E célra — amennyiben vörös színről van szó — igen jó a Belték "szóló piros".

Harmadik mellékletünk a Berger és Schmek szaktársaink tulajdonát képező budapesti Jókai-nyomdában készült pompás háromszín-nyomat. Eredetileg a Sachse Frigyes féle könyvkiadó vállalat számára nyomtatta a nyomda egyik főnöke, a gépmesteri szaktudásáról országsszerie ismert Schmek Ferenc szaktársunk, de a nyomtatvány remek technikai kivitele arra bír bennünket, hogy a Grafikai Szemle mellékletétől is megszerezzük az érdekes háromszín-nyomatot. A finom tónusok pompás érvényre-juttatása s a jó regisztráció egyesegyedül Schmek szaktársunknak az érdeme.

A rajz.

Az emberi test rajzolásának főbb szabályai.

Mesterszedőink egyike-másika ama próbálkozásal közben, hogy a betűntödei anyagtól függetlenül állítsa elő az egyes munkáit: hébe-korban olyan tésre is átsapott, amelyen kellő előtanulmányok nélkül nincs mit keresnie. Értjük az alakrajzolást, illetőleg az emberi testnek az ábrázolását.

Ha sorba nézzük mesterszedőinknek üntervezte alakrajzot magukban foglaló munkáit: konstatálnunk kell, hogy alig egy-kefő akad közüük, amelyen bántóan szemünkbe ne tűnnék a rajznak primitív, természetellenes, merev volta.

Az alakrajz maga nem volna valami nagyon nehéz dolog, s a növények, virágok rajzolása meg esetleges stíllzálása sem támaszt sokkaltta kevesebb igényt a rajzoló teheriségével szemben. A vilsonyilagos nehézséget csak az okozza, hogy míg a virág- stb. képen talán a századik ember sem vesz észre a hibát:

az élő emberi testnek "elrajzolását", tehát a végtagok túlságos rövidre vagy hosszúra vételét, kiflcamitását, de sőt még az izomzat hamis ábrázolását is egykefőre fölismert minden ép szemű ember. Apró gyerekektől hallottunk már figurális rajzra vonatkozó kedvezőtlen bírálatot, s bizony, jól megnézve a rajzot, igazat kellett adnunk a kicsinyeknek.

Az alakrajz tehát csak relative nehéz. Napról-napra ember-társaink százalt látjuk magunk körül, s arcukról, szemükből a legkülönbözőbb jellemvonásokat s indulatokat olvashatjuk le.

Az élő, a kifejezéssel teljes, szép és hibátlan emberi alak szemléléséhez vagyunk tehát hozzászokva, s amikor a rajzoló figurális munkáját nézzük, ezt önkénytelenül is valamely általunk ismert emberrel hasonlítjuk össze, s így persze hogy rögtön észre vesszük a rajz fogyatkozásait.

Rajzolással próbálkozó szaktársaink ezért lőttek majdnem mindannyiszor bakot, amikor kellő előtanulmányok és alapsmeretek nélkül emberi figurákat véslek műser-lemezbe, avagy éppenséggel ólomba, esetleg talán celluloid-lemezbe.

Pedig a modern díszítő művészetben nagy szerepe van az emberi alak ábrázolásának. A geometriai motívumokra és a növényi formákra való támaszkodás nem elégíti már ki a művészei igényeket. A könnyunyomatásban sem igen.

Híszen köztudomású dolog, hogy valamely megfelelően alkalmazott figurális dísz bármely nyomtatványon is ezerszerre frappánsabb, közvetlenebb hatású a legszebb növényi ornamentumnál is. Különösen amikor reklámos hatásra szánt nyomtatványokról van szó: akárhány esetben allgallig kerülhetjük el azok figurális motívumokkal díszítését.

Betűntöfink átlátták a figurális díszek szükségességét, s mintakönyvekben immár szép számmal szerepelnek az alkalmi figurák is, csakhogy ezeknek az a bajuk, hogy kétségbeejtően sablonosak: annyifelé és oly gyakran szerepelteik a nyomdászok öket, hogy aki kereskedő vagy író-ember látja, egyszerűben a régi ismerőseire ismer bennük.

Ideális dolog volna tehát, ha az egyes mesterszedőinknek volna meg az a képességük, hogy adott esetben ök maguk rajzolhassanak meg valamely alkalmas figurális díszítményt anyomtatványalkhoz. Csakhogy ehhez kiltartó tanulás meg jó-kara adag szorgalom is szükségesek ám.

Az emberi arc kifejezése egészen mássá lesz, ha a fej formája széles és alacsony, mint akkor, ha keskeny és hosszúknás; éppen ilyen különböző kifejezést kelt, ha a szemek közelebb avagy távolabb állanak egymástól; ha az orr egyenes vagy hajlított, ha az ajkak keskenyek és finom metszésűek avagy szélesek és fölvetettek. — Az emberi test rajzolását illetőleg pedig nem elég, ha az ember ama perspektíval törvényeket ismeri, amelyek segítségével az élettelen tes-

teket rajzoljuk meg; alaposan kell ismernie ezenkívül még a nagyságbeli arányokról vagyis proporciókról, valamint az emberi test benső szerkezetének fölélplítéséről, vagyis az anatómiáról szóló tant is. E két tudománnyal való foglalkozásnak azonban nem szabad öncélnak lennie, hanem csupán eszközül kell szolgálnia a cél eléréséhez. Mert hisz nem az a rajzoló föladata, hogy mindenütt a legszebb arányokat ábrázolja (egy olyan világ, amelyben minden pontosan proporcionálva volna, csakhamar végtelenül unalmassá válna mindenkire nézve), s a test belső szerkezte sem tárgy a ő ábrázolásának, hisz tudvalevőleg a rajzoló csak a szemmel látható dolgok visszaadására van hivatva. Az aránytan mindamellett képessé teszi őt arra, hogy a való életben mutatkozó arányokat biztosabb szemmel lássa, az anatómia ismerete pedig a finoman modellrozott testföület pontosabb föl fogását teszi lehetővé.

Az aránytanban az emberi fejnek hosszát veszik alapul. Az egy-esztendőös gyermek fejének a hossza negyed részét teszi ki az egész test hosszúságának. Menől idősebb lesz

a gyermek, annál jobban távolodnak ezek az arányok egymástól. A három-éves gyermek fejhossza már csak egy ötöde, a tízenkét-évesé egy hetede a testhosszúságnak.

Ezek az aránymeghatározások a görögöktől maradtak reánk. Polykleitos görög szobrász volt az első, aki rendszerbe szedte őket. Az ő Doryphoros (lándzahordozó) című szobra a formabelli arányok tekintetében mintául szolgált a későbbi görög szobrászoknak. A felnőtt ember fejhossza az ő megállapítása szerint a testmagasságnak nyolcadát teszi ki, s e fejhossz veendő a többi testrészek arányának megállapításakor alapul. Fejhosszul mindig az a távolság veendő, amely a fejtető legmagasabb pontjától egy az állon keresztül vízszintesen fektetett képzelni síkig terjed. Ettől lefelé számítva az emlőbimbóknál végződnek a második, s a köldök fölé három ujnyira a harmadik fejhossz. A negyedik fejhossz alsó határvonala a szeméremcsont valna, s így tovább.

A kar hosszának a fejhossz segédelmével való kiszámítása a következőképpen történik: A fölülről számított második fejhossz határvonala metszi a lefüggő kar delta-izmának dombját, ahonnan a könyökig egy fejhossz a távolság, és a kézcsuklótól megint egy. A kéznek hosszúsága körülbelül megegyezik a comb fél hosszúságával.

A láb hosszúságát Polykleitos valamivel nagyobbra vette a számítási egységül használt fejhossznál. Körülbelül egy hetede lehet az a test hosszúságának.

Az emberi test szélessége a felső karizmoknál mérve körülbelül két és fél fejhosszúságot tesz ki. A vastagsága illetőleg mélysége pedig a mellcsont és a csigolya-nyúlványok közt mely lélekzetvételtkor 1-2 fejhossznak vehető Polykleitos arány-számítása, illetve Doryphorosa szerinti.

A görög művészet, de különösen ennek szobrászati ága emez arányszámítás alapján fejlődött oly magas színvonalúvá, hogy az antik mesterek művel még ma is a mintaszerűség varázsával hatnak. A belvederei Apollót, a milói, knidoszi Venust, a Venus Genetrixet stb. még ma is az emberi test szépsége és arányossága tekintetében a legalkalmasabb szobroknak tartják.

A testnek a fejhosszúság alapul vételével nyolc részre való beosztása az egyes testrészek arányának beosztása dolgában kevésnek bizonyult, s ezért már a régi művészek is öt egyenlő részre osztották a fejhosszat, s így a nyolcszoros beosztás keretén belül egy másikat, negyvenszeres beosztást létesítettek. E szerint például a fejhosszúság egy ötödödének vették a fejtetőtől a hajzat kezdetéig eső részt.

A mellett azonban az emberi test beosztásának egyéb irányító elvei is voltak. Volt olyan művész, aki a lábna hosszát vette mértékegységül, s volt olyan is, aki az orr hosszúságát választotta a beosztásához alapul. Az ókor meg a középkor legnagyobb művészei azonban — köztük Leonardo da Vinci is — Polykleitos szabályait fogadták el.

Ezek a méretek természetesen csak akkor vehetők irány-

adóul, ha a rajzolt test teljesen mozdulatlan. Ha például az okéért nyugodtan álló emberi alakot akarunk rajzolni, mindenekelőtt egy függőleges segítő-vonalat húzunk meg, amely a test súlypontján vonul keresztül, s ezzel egyszerűsödik a test helyzetét is meghatározza. Egyenest álló alaknál — föltéve, hogy az szemközt fordult velünk — ennek a segédvonalnak az orr közepét s a köldököt kell metszenie. A segédvonalra fölrajzuk a nyolc fejhosszúságot jelző pontot, s mindegyikén keresztül vízszintes vonalat húzunk jobb és bal felé. A vállszélességet (tehát mintegy két és fél fejhosszúságnyi távolságot) megállapítva, az itt nyert

pontokból függőleges vonalakat húzunk lefelé meg fölfelé, úgy hogy tízenhat-mezős hálózat áll elő. Ebbe aztán belerajzoljuk a testet a következő arányokkal: a fejszélesség háromnegyed fejhossz; a térdek szélessége egy fejhossz, a lábikrák egy egész és egy nyolcad, a lábfejé pedig fél fejhossz; a kar teljes hosszúsága három és egy nyolcad fejhossz, s így tovább.

Mihelyt a test valamely tagját megmozdítva ábrázoljuk: változnak ezek az arányok; egyes testrészek a szemünk előtt megrövidülnek, mások ismét megnyúlnak, az izmok majd vékonyabbakká, majd megvastagabbakká, jobban kidomborodóakká lesznek, a szerint, amint az illető mozgás következtében többé vagy kevésbé megérdeklődnek. Az alakrajzzal foglalkozó szaktársnak tehát tudnia kell, hogy az egyik vagy másik mozgás következtében mely izmok lépnek működésbe, és minő alakot vesznek föl ez izmok ilyenkor.

Mind ezt első sorban is a modellel választott embernek alapos megfigyelésével

érhetjük el. A görög szobrászok és festők is így cselekedtek: pusztán a test fölszínének formáit tanulmányozták, a belső szerkezetet különösebb megismerés nélkül, s pedig azért csak így, mert vallásuk tiltotta az ember boncolását.

S különös dolog: a görög mesterek művel anatómiai szempontból is annyira tökéletesek, hogy a modern idők művészeti anatómiát tanult mesterrel által sem mulhatók fölül.

A művészeti anatómia kezdetel a renaissance-kor közepe tájára esnek. Adódi a boncolásról szó sem lehetett, mert a keresztény vallás hatalmas is kegyeletisértésnek vették azt. Pallajuolo és Lionardo da Vinci voltak az elsők, akik behatóbban foglalkoztak művészeti szempontból az emberi test anatómiájával, s az utóbbinak ilyen tárgyú rajzai és kisebb-nagyobb vázlatai mostanáig is a legalkalmasabbak.

A művészeti anatómiának fő részét a csonttani meg az izomtani. Mint a neve is mutatja, az előbbi az ember csontzatának a leírását adja. S mert ez a csontrendszer meg lehetne azonos minden embernél: a művészeti célokhoz megfelelő határig való megismerése elég könnyű. Már az

Izomzatunk sokkalta nehezebb, még pedig azért, mert az egyes izmok a test munka és az életviszonyok hatására különböző fokban fejlődnek ki, s azonkívül sok tekintetben differenciálódnak még a nemű különbség következtében is. Mihalkovics dr. a maga "Az ember anatomija" című művében a következőket mondja e tárgyról: A csontváz után a testrészek alakulása nagybárra az izomzattól függ; ezekhez járulnak a bőr és a hájréteg is. Minthogy a rendszeres testidomokat az orvosnak ismernie kell, hogy alkalom adásával az eltéréseket megbírálhassa: ennél fogva nem szabad elhanyagolnia a test külső idomának megismerését sem; ez oly feladat, mely mind az orvosnak, mind pedig a festő és képfaragó művész érdeklí, s melyet nemcsak a tetemen, de különösen az élőn is kell tanulmányozni. Mert csakis úgy lehet a test formáit megismerni, ha a mozgás és nyugalom közben előálló körrajzokat a bőrtől takart képződményekre vonatkoztatjuk, s azért csak ama művészek alkotásával természetűek, akik boncoltak, s különösen a csontvázat és izomzatot pontosan ismerik. Bár a bőrnek és hájrétegnek is van befolyása a test idomára, ennél sokkalta lényegesebb a csontváz és az izomzat. A csontvázról függ a test körrajzának főbb alakulása, de ezek csak

az izomzat által nyernek ki-egészítési, mert ez földi el a lyukakat, zárja az üregeket, egyenlíti ki az izületek szomszédosságában a kisögekkéleteket, s a többi. Különösen fontos a testidomra az izomhas átmeneti helye az ínba, azután az izmok találkozására a végeiken: karcsú izmok az izületek tájékán egymáshoz illeszkednek, széles izmok csipkékkel egymásba kapaszkodnak s. b.; mindez megismerhető a bőrtől át, úgyiszlén az izmok csoportosulása, valamint a pólyák találkozási helyén keletkező behúzóódások is. Más a testidomok alakulása nyugalomban és más mozgás alkalmával; az előbbire nem szabad mintául venni a hullán kidolgozott izmokat, ahol azok petyhüdték, hanem az élő emberen kell tanulmányokat tenni.

Hogy az ókor művészei mily gondosak és pontosak voltak az észlelésben, arról bizonyítékot adnak ama visszamaradt szobrok, melyeken a bőrtől fedett izmok körrajzai oly pontosan vannak adva, hogy még most is izomkészítmények mintapéldányul állíthatók oda. Ilyen a többi közt a Laokoon-csoport Bécsben, a bírkózók Firenzében, a díszkosz-dobó Myrontól Londonban, különösen pedig a borghesi gladiátor Agasiastól Párisban, a szobrászok kedvelt izommintája, mely már többször választottat anatomiai körrajzok kidolgozására. Mindezek a fölülletes izmok körrajzjal jól szembe tűnnek, de mégsem annyira, hogy a szemlélőre a nem természetesnek benyomását tennék, mint az például a Vatikánban őrzött farsesi Herkules szobráról mondható, melyen az izomzat túlzottan van adva, s olyan csomókból áll, mintha görcsös összehúzódásban volna. Ily túlzások kellemetlen hatást tesznek a szemlélőre. Jelen műveken az izomzat körrajzjal inkább csak jelezve, minisem élesen körülírva vannak, mert a régi képfaragók élőkön tett tapasztalatokból jól tudják, hogy a bőr- és hájréteg az izmok körvonalaikat az összehúzódásban levő izomhasak szé-

lén elsimítják. Helyesen készült képeken és szobrokon az izmok nyugalmi és összehúzódási állapotának alkalmazva kell lennie az összes test- és végtagok tartásához, sőt az összehúzódás fokának is összhangban kell lennie a testtartással; ahol ez nincs betartva, az olyan művek anatomiai szempontból hibásak. Mozdág közben az izomhasak nemcsak duzzadnak, de a széles izmok el is tolódnak, a hosszú és karcsú izmokon pedig a hosszkülönbség az izom és ín között megváltozik. E viszonyok annyira bélyegesek, hogy megcsontított szoborműveken következtetni lehet a hiányzó tagrészből állására. Így sikerült anatomiai bírálattal a párisi Louvrebán őrzött híres milái Venus torzóján a hiányzó felkar állását megállapítani, de hogy az alkar és kéz miféle helyzetben voltak: nem lehet biztosan tudni.

Az emberi testnek a megfigyelés pillanatában való tartása és az ember kedélyhangulatának külső megnyilvánulása a maguk végtelen változataival a legkülönbébb ábrázolásra adhatnak alkalmat. Mindenestre azonban ügyelnünk kell arra, hogy sem az egész testnek, sem pedig az egyes tagoknak a tartása ne legyen erőltetett avagy merev. Mielőtt az egész emberi testnek a megrajzolásával próbálkoznánk: tanácsos dolog előbb egyes testrészeket, például

kezeket, lábakat s. b. a legkülönbözőbb helyzetben rajzolgatnunk; e célra az illető testrészekről vett gipsz-lenyomatok kitűnő szolgálókat tesznek.

A rajzot mindig a vázlatkészítés előzi meg. Ha például valamely mellkép megrajzolásáról van a szó: legelőbb is

könnyed, gyors és a lehetőséghez képest egyenes vonalakkal a főbb részeket rajzoljuk meg, az apróbb részleteket pedig a jelentőségükhöz képest való egymásutánban csak azután vesszük bele a rajzba. Szóval: a figurális rajznál is az a fő, ami a rajzolásban egyáltalában: hogy tudniillik a nagy vonásokkal, tehát a fő-fő körvonallakkal kezdjük, s az apróbb részletekre csak fokozatosan térünk rá.

Az emberi test többnyire ruhadarabokkal van fűtve. A ruhát, függönyöket, szőnyeget, szóval mindent, ami ráncokat alkot: drapériának nevezi a rajzoló ("le drap" franciául szüvelet jeleni). A nagyobb, nehezebb ruhadarabokat mindig szép nagy fölületeket alkotóan kell elrendezni; a fő vonalak kisebb megszaktításainak nem szabad nagyon előtűnnök. Csak olyan nagyobb fölületeken talál a szemünk megnyugvást és kielégítést, amelyeken terjedelmesebb és kevésbé zavart fénytömegek vannak. Ebből már le is vezethető az az alapvető ítélet, hogy: a fény- s árnyék-tömegeket maguk között tartisuk lehetőleg össze. Nagyon vékony és könnyű szüveket ábrázolásakor — az előbb mondottakkal ellentétben — a finom kis ráncok jellemzőek.

Amitkor mostani hézagos cikkekünköt befejezzük, nem ajánlhatjuk eléggé a figurális rajz iránt érdeklődő szaktársainknak, hogy tanulmányalkat lehetőleg valamely szakavatott művész-ember avagy rajztanár vezetés mellett kezdjék meg. Hiszen a budapesti szaktársainknak van ehhez bőven alkalmuk. Ott vannak az Iparművészeti Iskola meg a Székesfővárosi Iparrajziskola tanfolyamai, ahol kiváló szakemberek tanítják az alakrajzot. Ide mindenki bejuthat!

A levélbélyeg.

Sok embernek ma már a bogarassáig menő szenvedélye a bélyeggyűjtés. Egy-egy nagyobb szabású, jól gondozott bélyeggyűjtemény valósággal vagyont képvisel manapság, ami nem is csoda, ha meggondoljuk, hogy micsoda rengeteg összeget adnak most egy-egy ritkább levélbélyegért. A levélbélyeg-börzén például az 1850-iki zöld francia levélbélyegnek 7500 korona az ára, az 1850-ben kiadott két-penny-s angol-guyanai bélyegé pedig 12000 frank, az 1847-iki narancs-sárga egy-penny-s Mauritius-levélbélyegé 20000—25000 korona, egy szintén 1847-ből származó két-penny-s sötétkék bélyegét pedig 36250 koronán adták el.

A bélyeggyűjtésnek bizonyos határok közt megvan a maga értelme. Különösen a nyomdász-emberre nézve. Mert hisz a bélyegek egy része valósággal művészi munka. Jeles művész-emberekkel csináltatják ma a bélyegek tervezését, s a sokszorosítási segítő eszközök egész seregét veszik igénybe, csak hogy a hamisítás lehetőségét — amennyire lehet — kizárják. Mint művészi nyomtatványok gyűjtését, melegen ajánljuk tehát a filatellát, vagyis levélbélyeggyűjtést szakértársainknak.

A levélbélyegekről szóló irodalom ma már órlási. Egész sereg folyóirat áll ennek a gyűjtési szenvedélynek a szolgálatában, az erre a tárgyra vonatkozó kézi könyvek száma pedig akkora, hogy együttesen hatalmas könyvtárat tennének ki. Hozzájuk csatlakozik még az albumok tömérdek fajta kiadása is.

A levélbélyegek történelme ugyan a tizenhetedik század közepé tájáig is visszakövethető, de a tulajdonképpeni első levélbélyegeket csak 1840-ben borsátozták ki Rowland Hill és James Chalmers kezdeményezésére Angolországban. Rowland Hillnek félmillió koronányi nemzeti ajándékot és 48000 korona évi járadékot jövedelmezett a találmánya. 1842-ben New York városában, 1843-ban Braziliában, továbbá a svájci Genf s Zürich kantonokban hozták be a levélbélyeg használatát; 1845-ben követte ezeket Basel, 1846-ban Baltimore városa, 1847-ben Mauritius szigete s az Észak-Amerikai Egyesült Államok, 1848-ban Oroszország, 1849-ben Franciaország, Belgium és Baden, 1850-ben Magyarország, Spanyolország, Hannover, Szász- és Poroszország, Schleswig-Holstein s Württemberg és Oldenburg, 1856-ban Mecklenburg-Schwerin. Csak ezután, 1863-ban lépett a sorom-pába Törökország, s még később, 1864-ban, az észak-német Junker-ség észke, Mecklenburg-Strelitz.

A levélbélyeg rendszerének az egyes államokban való behozatala gyökeres átalakulást idézett elő a postáintézményben. Legelső sorban is olcsóbbá lett a posta. Párisból Marseillebe a levél szállítási díja például 1 frank és 50 centimeről egyszeriben 20 centimera csökkent. Az első levélbélyegeknél azonban kemény próbát kellett kiállniuk, mielőtt a közönség hozzájuk szokott volna. 1849-ben a leveleknek még nyolcvanöt százaléka nem volt bérmentve, 1850-1851-ben pedig nyolcvan, 1852-1853-ban hetvennyolc százaléka volt bérmentésifellen. A következő években hirtelen leest az a kedvezőtlen arány ötvenegy százalékra.

Mint már említettük, a levélbélyegek előállításában szerepe jut a sokszorosítási segítő eszközök egész seregének. Azok az eszközök, amelyek a tizenkilencedik század közepé

táján a kevés számú postabélyegnek gyors, viszonylag elég jó, s a hamisítás lehetőségét meglehetősen kizáró módon való sokszorosítására elegendőek voltak: a mal rengeteg módon megszorított fogyasztás mellett, no meg a hamisítók agyafúrtságára való tekintettel is, távolról sem volnának kielégítőek. A technikának, kémiának meg fizikának minden segítő eszközét kombinációba kell már manapság venni, amikor a kor igényelnek megfelelő bélyegek előállításáról van szó.

A bélyeggyűjtőknek is fő törekvésük manapság, hogy az egyes bélyegek előállításának módját tüviről-hegylire jól megismerjék. Azelőtt nem sokat törődtek ezzel, de amlóta Oroszországban egész gyárok foglalkoznak a forgalomból kiment bélyegjegyek utánzásával: némi bélyeggyűjtőnek nagyobb gyakorlat van a sokszorosítási mód fülismerése dolgában, mint akárhány nyomdásznak. Mert manapság már nem elég, ha a bélyeggyűjtő annyit tud a katalógusok megjegyzései nyomán a bélyegeiről, hogy azok acélnyomatás, kőnyomatás vagy litográfia újján készültek; az első pillantásra meg kell ezt róluk látnia, éppen úgy, mint ahogy a színt képes egyetlen pillantással konstatálni rajtuk. Ez meglehetősen nehéz dolgnak látszik, pedig nem az; sőt bátran állítható, hogy az előállításai mód fülismerése egy kis gyakorlat mellett sokkal könnyebb, mint a színek meghatározása, mert az utóbbiak rendszeren törten fordulnak elő a bélyegeken, s figyelmesebb megtekintés mellett mintegy százötven árnyalat konstatálható rajtuk. Az egész nyomtatás-fülismerési gyakorlat különben úgy sajtálítható el a leggyorsabban, hogy az album-

ban a különféle sokszorosítási módokkal készült bélyegeket egymással összehasonlítgatjuk. Ha ezt gyakrabban cselekedszük meg: apródonként olyan jártasságot érünk el a sokszorosítási eljárások gyors és biztos állsmerésében, hogy a tévedések eshetősége csaknem teljesen ki lesz zárva.

A bélyegek előállítására tekintetben használatos fő sokszorosítási eljárások különben nagyjából a következők:

A mélynyomatás eljárások közül legelőbbit szerepel ebben a tekintetben a rézmetszés meg az acélmetszés. Mind a kettőnél főkérvűveg-símosságúra csiszolt lemezbe vésl a művész a rajzot, amelynek vonalal ennél fogva mélyítve vannak. Nyomatásakor — ha ez kézi sajtón történik — festékezés után a réznyomó-munkás vattával letörli a lemez fölületén levő festéket, úgy hogy ez csak a mélyedésekben marad meg. Ha réznyomó-gyorsajtón történik a nyomtatás: a festék letörését mindenkor maga a gép végzi.

A rézmetszést ma már ritkán alkalmazzák levélbélyegek készítésére, mert e lemezek tartóssága csekély. Ezer példány lenyomatása után már összefutnak, teletömődnek rajta a vonalak. Eredeti rézlemezekről nyomtatják még a régebbi brazíliai levél-

bélyegeket, valamint az 1850-iki poroszországlakat is. Azóta az eredeti rézmetszeteket kémélik: galvanoplasztika útján másolatokat készítenek róluk, s aztán ezekről nyomnak.

Az angol Heath 1820 körül föltalálta az acélmetszést, mely szintén sűrűn alkalmazott módja a bélyegek sokszorosításának. Nagyjából abból áll, hogy símára csiszolt puha vaslemezbe a rézmetszés módjára belevésik a rajzot, s aztán acéllal keményítik a lemezt.

Az eredeti acéllemez tízenötzernyi nyomást is megbir, a nélkül, hogy a rajz élessége valami sokat szenvedne tőle.

A galvanoplasztikának különben mind nagyobb szerepe lesz a bélyeggyegek előállításában. Az eredeti réz- vagy acélmetszetet csak egy példányban véssik meg, s erről aztán annyi galvanótt készítenek, amennyi a formához szükséges. A helgoland két és fél farthingos bélyegekből tíz-tíz darabot nyomtatnak egyszerre, a Thurn-Taxis-félekből százhuszt; most rendszeren száz bélyeg van egyetlen formában.

Acélmetszetekről nyomtatják az amerikai bélyegeket és a brit gyarmatok bélyegének legelőbbit. Különösen az előbb említettek valóságos műrekek. De technical tekintetben is a főkérvűesség legmagasabb fokán állanak az Észak-amerikai Egyesült Államok bélyeggel, valamint azoké a dél-amerikai államoké is, amelyek póstal értékjegyeiket az unióbeli bankjegytársaság nyomdájában csináltatják. A legszebb bélyegek eddig kétségtelenül azok a jubileumi bélyegek, amelyeket 1903 január 1-én bocsátottak ki Amerika fölfevésésének négyszáz-esztendőös emlékünnepeire. Tizenhatféle kivitelben készülték ezek, s tízenhat villághírű festménynek a picinyke, de művész reprodukciónját mutalják be.

Amennyiben a bélyegen a figurális rajz mellett visszatérő ornamentumok is vannak, ezeket főbnyire a pantográf rendszerre alapján szerkesztett gépekkel véssik a lemezbe. Ezek között fontos a Guillot-féle vagy guilloche-gép, amely

mindenféle vonalnak meg görbéknek végtelen pontosággal a lemezbe karcolására szolgál. Kézi munkával ezt a pontoságot lehetetlen volna elérni, s éppen ezért a guilloche-gép használatának jó részben a hamisítás megnehezítése is a célja. A guilloche-gépen kívül a domborútt másoló gépet is gyakran alkalmazzák a bélyegkészítő technikában. Ez a gép valamely domborműnek a képét olyan meglepő pontosággal vésl bele az illető lemezbe, hogy a sík papírosra erről készült lenyomat főkérvűesen domborútt látszik. A budapesti állami nyomdában is van egy ilyen gép, de csak igen keveset használják. — A bélyegkészítésben igen nagy szerepe van még a közönséges pantográf-gépnek is. A nagyobb alakú rajzokról rendszeren ezzel a géppel véssik a képet igen pontosan, de kicsinyítve a réz- vagy vaslemezbe.

Ami a réz- és acélnyomatás gyorsaságát illeti: ügyes réznyomó a kézi sajtón átlagosan kétszáz tiszta nyomatott készít el napjában. A réznyomatásos rendszerű gyorsajtó ugyanez idő alatt háromszor példány nyomtatását gyoz meg.

A bélyegelőállításban használt magasnyomatásos eljárások között mindenekelőtt a fametszés jön tekintetbe, amely-

nek technikáját szak-társaink bizonyosan ismerik. Természetesen itt is csak egyetlen egy fametszettel készítenek el, hogy aztán galvanoplasztikával úton száz másolatot véve: ezekről nyomtassanak. Az összes bélyegek ennél fogva főkérvűesen egyformák. Arra az eshetőségre, hogy a rajzról több fametszettel csináljanak, s közvetlenül ezekről nyomtassanak: csak egyetlen egy példát tudunk. A Corrientes-köz-társaságból bélyegekről csináltattak ugyanez nyolc darab

fametszettel, hogy aztán közvetlenül nyomtassanak róluk. E bélyegek részleteiben tehát némi eltérések konstátálhatók.

A magasnyomatásra szánt bélyegdarabokat gyakran nem fába, hanem valamely fémbe véssik, s erről csináltatják aztán a galvanóttakat. Így készülnék például a német birodalmi póstabélyegek is. Hogy ez a nyomtatvány külsejére nézve nincsen valami különös hatással: magától értetődik. Legelőbbit, hogy a fémlemezbe vésett bélyeg egy kicsiny "keményebb" hatású, mint a fametszetről nyomtatott.

A fametszetről meg a réz- illetve acélmetszetről bélyegek megkülönböztetése nem nehéz dolg. Igaz ugyan, hogy a fametszetről hlába keressük a fő-fő megkülönböztető jelet, a "Schattlerung"-ot, mert ezt az enyvezés többé-kevésbé elűntette rajta. De a tipográfiával előállítás meglátszik magán a bélyeg képen is. Míg a réz- és acélmetszetről — mint azt egyszerű őlszörös nagyító üveggel, úgynevezett fondl-számlálóval könnyen megláthatjuk — a festékreteg kúpszerűen emelkedik ki a papíros síkjából: a könnynyomatás útján készült bélyegeknél ez inkább belemélyed a papírosba, s ezenkívül a festék túlnyomó tömege a vonalak két széle felé csapódik ki. A réz- és acélmetszetről finomságát különben a fametszetről nem igen érheti el. Legelőbbit a kinal papírosra közvetlenül a fametszetről készült első levonatok vetekehetnek velük. Az eddig készült legszebb fametszetről levélbélyegeknél az 1882-iki luxemburgiakat tartják.

Gyakori a bélyegeken a domború nyomtatás is. Ez többnyire litográfial nyomattal kapcsolatosan fordul elő, még pedg vagy színezés nélkül, mint a sas az első kiadású német birodalmi póstabélyegeken, vagy pedglen színezve.

A litográfial úton készült póstai értékjegyeknek klasszikus példái az 1871-iki és 1872-iki kiadású magyar bélyegek. Ezek még elég jó és tiszta nyomtatásúak, de már a délamerikai államoknak hasonló eljárással készült bélyegrel kritikán alulnak. Venezuela például a maga 1882-iki remek acélmetszésű bélyegét 1887-ben litográfial úton készülttel cserélte föl, de ezek aztán valóban sllányak. A litográfia, illetőleg ennek autográfial alfajtája egyáltalában nem alkalmas a bélyegek nyomtatására. A vonalak piszkos, szagotot volta már szabad szemmel való nézésre is föltűnik.

A bélyegek valódságának föllismerését azonban még távolról sem biztosítja az, ha a nyomtatási módjuk biztos megállapításában kellő gyakorlatot szereztünk. Egész sereg olyan körülményt kell még figyelembe vennünk, amelyre a fölületesebb gyűjtő tán soha nem is gondolna. Pedg a perforálás módja, a papiros formátuma, minősége s vízjegyel, a bélyeg színe, a szbvegyenyomat betű-stílusa, a fölliratok nyelve, az érték-megjelölés, az ellenőrzési jegyek, a metsző jele, az enyvezettség minősége, a gauf-fragé, az alapnyomat stb.: mind olyan dolgok, amelyek a bélyeggyűjtőt kiválsán érdeklik. A nyomdászt pedg természetesen még inkább.

A fölragasztásra szánt levélbélyegeknak nagysága már kezdetfől fogva 20—24 milliméternyi hosszúság és 22—26 milliméternyi szélesség közt mozog. A nagyobb értékjelzésű bélyegeknak az újabb időkben kezdenek csak nagyobb formátumot adni. Az 1900-ban kiadott két-, három- és ötmárkás német bélyegek nagysága példának okáért 38 : 25 milliméter.

A legűbb levélbélyeg természetesen négyyszögletes. Az így keletkezett négyyszög vagy a magasságnak, vagy pedg a szélességnek irányában hosszabb. Háromszögletes bélyegot adott ki a Fokgyarmatnak, Uj-Fundlandnak (1857), Columbiának (1865 és 1869), valamint Obok francia gyarmatnak (1893) a kormányzsága. Ez az alak tehát elég szokatlan.

Ami a levélbélyegek papirosát illeti: a legűkonyabb selyem- és növényrost-papirostól a vűkonyabb kartonokig mindenféle vastagság előfordul köztük. Minőségük szintén igen sokféle. Mintázatauk tekintetében pedg megkülönböztetnek: a) vízvonalakkal sávozott papirost (papier vergé), b) bordázottat, c) fonalakkal díszítet, d) kockázottat, e) hullámos bordázottat, f) láncfűzéses bordázottat stb. A vízvonalas papirost különösen úgy ismerhetjük föl, ha a világosság felé tartjuk, a bordázottat pedg úgy, ha a féltalója annak az eljárásnak, amely lehetővé tette, hogy a papirosba színes selyemszálakat szőjenek bele. A régebbi angol, bajor és wűrttembergi bélyegeket nyomtatták ilyen selyemszálakkal díszített papirosra. Hasonlít e papirosához az úgynevezett Wilcox-féle papiros, csakhogy ebben nem szálak, hanem apróra vágott fonál- meg cérnadarabkák vannak.

A perforálás módja is többféle lehet. Van például fogazot, rovátkolt, fűrészelt szűű, továbbá egyenesen, hullámosan és kígyózóan húzódo perforálás. A fogak lehetnek kicsinyek és nagyok, sűűrűbban és ritkábban állók, színesek és színezetlenek. A lelkismeretes bélyeggyűjtő mind e dolgokat szorgosan megfigyeli, ha valamely bélyegot vásárol.

A régebbi bélyegek nem voltak perforálva, s az elárusítóknak ollóval kellett széjjelvagdosniok őket. Csak amlóta az ír származású Archer Henrik a perforáló gépet föltalálta, s az angol pósta ezt négyezer sterling fontért megvette: könnyítettk a dolgukon. Némely állam azonban igen konzervatívűűl viselkedett e praktikus újítással szemben. A görűg pósta bélyegrel például 1892-ig perforálatlanok voltak.

A valódság egyik legű bizonyítéka azonban a vízjegyel. Ez néha külön rajta van minden egyes bélyegen, máskor meg az egész bélyegűven csak egyetlen egy nagy vízjegyerajz van, s az egyes bélyegekre ennél fogva ennek csak egy része, vagy éppenséggel semmi sem esik. Az 1867-iki osztrák bélyegek is ilyenek. Némely állam bélyegűen nem valódi a vízjegyel, tehát nem a papiros gyártása közben, a szítára teti forma segédelművel állítódik elő, hanem a papiros teljes elkészűtte után, a bélyeg előállítására idején nyomtatják bele nem illanó olajokkal behengerelt kúlsékről. Jó példát látunk erre az 1862-iki svájci s az 1890-iki román bélyegeken.

A vízjegyel föltalálását megkönnyítettk úgy, hogy a bélyeg hátulsó felét benzinnel megnedvesítjük, s aztán sötét űveglapra tesszük. Jó eljárás az is, ha a benzinnel átmedvesített bélyegot klórezűstűs papirosra tette, a napfényre helyezűk. A fény hatására a klórezűstűs papiros a vízjegyel helyén kevéssé megbarnul, s a vízjegyel helye így föllismerhetű.

Ami a bélyegeken alkalmazot színeket illeti: ebben a tekintetben némely állam a világpósta-egyesűlet megállapította színeket használja, vagyis az érték fokozatai szerint barnát, zűdűet, vűrűset és kéket. Az árnyalatok azonban e kereten belül természetesen nagyon sokfélék lehetnek.

Még 1861-ben történt, hogy az összes német államok megegyeztek a bélyegnyomtatásra használandó festékeknek minőségére vonatkozólag. E szerint a vűrűs szín nyomtatásához cínűbert vagy minlumot kellett venni, a sárgához okrát, a zűdűéhez zűdű földet vagy mangánzűdűet, a kékéhez kobaltkékűt vagy ultramarint, a barnához blisztert vagy umbrát, a feketéhez csont- avagy koromfeketűt, s vűgűl a fehéréhez ólom- vagy cínűkfehérűt. E festékek elég fényállók.

A bélyegek szbvege a legkülönbűzűbb betűfajtákkal van nyomtatva. Természetesen fűkép csak a kisebb fokozatok használhatók e célra. A latin betű túlnyomóan szerepel a bélyegeken, s még az exotikus államok jó része is a maguk speclális nemzeti írása mellett latin-betűset is használ. A japán bélyegeken például angol nyelvű föllírást is látunk.

Ellenőrzési jegyeket is szoktak tenni a bélyegekre. Angolországban például az 1840 májusában kibocsátott legűsű bélyegekből kétszáznegyven darab volt egy-egy űven, s mindgyik ilyen ű összes bélyegűt az ábete valamelyik

belüljével jelölték meg. A bélyegek kelendőségének nagyobbítással természetesen más-más ellenőrzési jegyekhez kellett folyamodni, de ezek még ma is majd minden államban használatosak. Amennyire azonban csak lehet, ítlikolják a formájukat, még pedig azért, hogy a hamisítást nehezsítsék.

A bélyeg tervezőjének, illetőleg metszőjének a nevét is gyakorta megtalálhatjuk a bélyegeken. A I. U. Frigyes Vilmos képével ellátott pósiabélyegeken például Schilling rézmetszőnek a nevét látjuk, a filippini, cubai, porta-ricói s fernando-póli bélyegeken pedig a "Julia" nevet olvashatjuk. Az 1866-iki és 1867-iki portugál bélyegeken az E. W. Jelzés olvasható.

Hóbarosabb bélyegyűjtők szemében nagyban emeli a bélyegek értékét az, ha az enyvezésük változatlan maradt. Ha nem is e gyűjtőkre való tekintettel, de legalább közegészségügyi szempontból nagy gondot kellene a bélyegek enyvezésére fordítani. Jól tisztított, valódi gummi arabicum a legalkalmasabb e célra, mert nem igen savanyodik meg, s a baktériumoknak sem oly kedvező talaja, mint a hamisított, s ennél fogva könnyebben megsavanyodó gummiféle. Némely államban mindamellett közönséges enyvet, dextringet avagy keményítőcsirizt használnak a bélyegek enyvezésére, bár az orvosok akárhány esetben fölszólaltak ellene.

A gauffrage néven ismeretes szárazon bélyegző, illetőleg lyukasztó eljárást is használják itt-ott a bélyeg-előállítás technikában. Különösen az Egyesült Államok bélyegei igen jó példák erre. A sziltaszerű lyukasztásnak első sorban is az a célja, hogy általa az értéktelenítési bélyegző festéke jobban belevegye magát a bélyegbe, s az ismétetlen való felhasználás lehetetlenné váljék. Mert bizony akadnak már olyan emberek is, akik egészen iparszerűen foglalkoztak azzal, hogy az elhasznált bélyegeket összeszedve, ki-mossák, s aztán újra értékesíték. A gauffrage ezt lehetetlenné teszi, mert a sziltaszerű mélyedések révén a festék annyira beleveszi magát a papíros rostozatába, hogy nincs az a praktika, amivel el lehetne azt onnan távolítani.

Némely bélyegnél nagy szerepe van még az alapnyomatoknak is, amennyiben a különböző bélyegkiadások csak ebben a tekintetben ütnek el egymástól. Hogy az alapnyomat lehet síma, vonalzott vagy bármilyen mintázatú: magától értetődik. Hogy e mintázat mint megkülönböztető jel mennyire fontos a bélyeg-gyűjtők előtt, bizonyítják a régi porosz kétgaramos levélbélyegek is. Ezek közül az 1857-ikieknek síma az alapnyomatuk, s a bélyegkereskedők jegyzékében állag ötszáz koronányi értékkel szerepelnek. Az 1858-ikiek csak annyiban különböznek tőlük, hogy az alapnyomatuk nem síma, hanem vonalzott; e különbségnek révén azonban az áruk már ötvenszerre kisebb: tíz korona.

Vannak még némely bélyegen a politikai viszonyokban beállott változás stb. következtében utólagosan szükségessé vált fölülnyomatok is. Ilyenkor ugyanis az a szokás, hogy — nem lévén újabbak gyors elkészítésére idő s alkalom — a politikai változást meg meglehetősen későn a régi bélyegekre. Ilyen esetek voltak például az észak-

német szövetség megalapítása 1866-ban, Peru megszállása a chiliek csapatok által, Kelet-Rumélia függetlenítése stb.

A bélyegyűjtők szemében minden a bélyegen mutatkozó legcsekélyebb különösségnek is óriási jelentősége van. A bogarasság sokszor valósággal hihetetlen dolgokat produkál ezen a téren. Van olyan gyűjtő, akinek a jó, eredeti színét megőrzött bélyeg a világot sem kell, de a fakultakért rengeteg árat képes fizetni. Egyik-másik gyűjtőnek csak olyan bélyegek kellene, amelyek a postai fölülbélyegzés tisztán olvasható; mások csak a teljesen tiszta, tehát használatban még nem volt bélyegeket gyűjtik; ismét mások csak egész lelvörítékre reflektálnak, sőt akadnak olyanok is, akik csupán utánnnyomatokat gyűjtene.

Sok babra munka is van a bélyegyűjtésben. A bélyeg leáztatása amilyen egyszerű dolognak látszik, éppen olyan kellemetlen meglepetéseket okozhat a gyűjtőnek, mert hisz a tömördek bélyegfajta között akad tudvalevőleg olyan is, amelyek részben vízfestékkel avagy krétázott papírosra vannak nyomtatva. Hirtelenében Oroszország meg Paraguay bélyegét tudjuk megnevezni mint ilyeneket. Már most ha

az ily bélyegeket vízbe tesszük, bizony leázik róluk a festékréteg is, meg a krétaréteg is, szóval oda van a bélyeg.

Azt már említettük is, hogy több helyt — különösen Olaszországban, ahol semmiféle törvény sem tiltja ezt a dolgot — valóságos gyárakat rendeztek be az elhasznált levélbélyegek utánzására. Ezek az utánzatok néha éppen olyan művészi kiemelkednek, akár az eredeti bélyegek, s a leggyakorlatosabb bélyegismerő sem igen képes megkülönböztetni őket a valódiaktól. Néhány ilyen kitévő hamisítványra a filatellista szaklapok már régebből fogva figyelmesekké tették az érdeklődőket; Helgoland, Transzuál, Bergedorf s az

Egyházi Állam bélyegeiből van sok utánzat forgalomban.

Az elhasznált bélyegek utánzására alakult gyárakon kívül vannak olyan intézetek is, amelyek a bár valódi, de sérült avagy hiányos levélbélyegek kijavításával s megfoltazásával foglalkoznak. Találók humorral bélyegkiállításoknak nevezik ezeket az intézeteket. Leghíresebb köztük a berlini Lindner-féle, ahol bűvészkedésre vitték a bélyegek javítását. A kisebb értékű, de ép levélbélyegekből hol egy

arcképet, hol egy sarkcsukát vagy perforált bélyegszélt metszenek ki, s az értékes bélyeg megfelelő helyre pontosan odaragasztják az egyes darabok

kat, sokaktól irigylet ritkaságot csinálva ilyképpen egyik másik invalidus bélyegből. Magától értetődik, hogy az így összerakott bélyegét víztől s általában mindenféle nedvességtől óvniunk kell, mert könnyen az elemre bomlik.

Befejezzük a bélyegkészítésről meg a bélyegyűjtésről szóló rövidke ismertetésünket. És itt megint csak megismételjük, hogy a bélyegyűjtésnek bizonyos határok között megvan a maga értelme. Különösen a nyomdász-emberre nézve. Mert hiszen minden legcsekélyebb vonatkozásában is olyan dolgokkal foglalkozik ilyenkor, amelyek az ő tulajdon mesterségével elválaszthatatlan kapcsolatban vannak.

A papiros.

A papirusz-termelés fölelevenítése Egyiptomban.

Érdekes hajórakomány érkezett a minapában Londonba. A hajó csupa merő papirusz-rosttal volt megrakodva, amire pedig évezredek óta nem igen volt példa. Mert ez a hatalmas kulturmissziót betöltött növény — mint tudvalevő — már klveszö-félben van. Évezredek előtt még áthatolhatatlan sűrűségeket alkotott a Nilus vidékén, száz esztendeje meg már nyoma sem volt arra felé. A botanikus-embereknek, ha természetes, vadon szépségében akarták látni, az abessziniai hegyvidék széléig kellett zarándokolniok, ahol akad még elvétve egy-egy teljes pompájú papirusz-erdőske. Előfordul ugyan a papirusznak egy varletása Szicília szigetén is, de ez nem hasonlítható össze az írási célokra használt nilus-menti papiruszal; csenevész hozzája képest.

Nemrégiben egy Smedley Norton nevű angol kutatónak támadt az az ötlete, hogy a papirusztermesztést ismét fölelevenítse a Nilus deltája körül. Nem csupán passzióból vállalkozott erre. A papiruszgyártás céljaira keresve sem lehetne jobb anyagot találni a papirusznál, s a most használatos faanyagának rohamos drágulása meglehetősen kifizetődővé teszi a papirusznak még a mesterséges tenyésztését is. Norton tehát egyéb célokra alig használható nagyobb mocsaras földterületet vásárolt a Nilus deltájában, vagy hatezer köbigege való papiruszt ültetett át belé, s ma már annyira jutott, hogy egész hajórakományra való papirusz-rostot indíthatott útnak a themze-parti nagy világváros felé.

A papirusz tehát ismét megjelent a látóhatáron, s előreláthatólag hatalmas versenytársává lesz idővel a közönséges faanyagok meg az eszpartófűnek is, amennyiben sokalta jobb minőségű papirusz készíthető belőle, mint ezekből.

A régi egyiptomiak papiruszának a minőséghez képest többféle elnevezése volt: Biblos Papyrus, Charta Aegyptiaca, Charta Nilivca, Charta Hieratica. Ez az utóbbi volt a legjobb minőségű s a kivételét szigorúan tiltották a fáraók országabeli tételes törvény-szabályok is. Főképp vallási íratok fogalmazásához és lemásolásához használták ezt a jobb minőségű papirusz-fajtát, s ké-

sőbbben, a római uralom idejében, a rómaiak által kivett adó egy részét papiruszban kellett Rómának beszolgáltatni.

Mint már említettük is, a papirusznak többféle varletása nagyon. Az egyiptomiak azonban ezek közül csak az úgynevezett Cyperus Papyruszt használták, amely ma már már klveszö-félben van. Gyönyörű, olykor öt méternyi magasra is megnövő sásféle növény ez, a tetején szép ernyős virágzattal. Az úgynevezett vad papirusz, amely különben

még elég sűrűen tenyészik a délvidéken, gyöngébb rostozatú, mint a Cyperus Papyrus, s ennéltagva egyáltalában nem alkalmas arra, hogy papiruszt csináljanak belőle.

Smedley Norton természetesen a Cyperus Papyruszt természetli a maga delta-vidéki birtokán. Erősen hiszi, hogy papirusztermése az ötszázezer tonnát is megújí évenként.

A papirosbell vízjegyek utánzása nyomtatással.

A papirosbell vízjegy — mint köztudomású — a papirusz gyártásával egyidejűleg készül, úgy hogy olyan szítát tesznek a papiruszcsináló gépbe, amelyből az illető víznyomat nagyon kevésbé domború kliséje áll ki. Vagy pedig egyszerűen betömik a szita illető helyein a lyukakat. Így is, úgy is az az eredmény, hogy az illető helyeken a papirusz rostjál vékonyabb rétegben rakódnak le, s így a vízjegy átlátszóvá lesz. Kisebb papiruszmenylyégnél simító sajtóval préselik a papiruszba a vízjegyet, de így egyrészt gödörös lesz a papirusz, másrészt pedig első pillantásra is fölismerhető a vízjegy nem igazli volta. Most egy német szabadalom nyomtatás úján akarja lehetővé tenni a vízjegyek utánzását. A szabadalmi igény így hangzik: "Berendezés a papirusznak egyes helyeken átlátszóvá avagy víztől és levegőtől átjárhatatlanná tevésére az által, hogy a papiruszt az illető helyeken zsírral, paraffinnal, olajjal, viasszal vagy hasonló anyaggal tele-nyomtatjuk, még pedig egy emez anyagokkal áttatott szalag segedelmével. E szalag két esetleg fűtött bélyegző közt vezetettik, amelyek egyike a nyomtatásra kerülő papirusznak alátétéül szolgál, úgy hogy a bélyegző mozgása következtében a szalag a papiruszra nyomatik, s ez utóbbi a zsírt, paraffint avagy egyéb anyagot magára fölszedli." — E kissé zavaros leírás magyarázatul megjegyzzük a következőket: A föltaláló, mint látjuk, olajat, zsírt avagy hasonló anyagot nyomtat a papiruszra,

hogy azon a szükséges átlátszó betűk s rajzok álljanak elő. Vég nélküli szalagon vezetli az olajféléit a bélyegzőkhöz. Ezek alsóbbjára fölülről időnkint egy vízszintesen elhelyezett és vasból való nyomó-

lemez ereszkedik le. Az olajat illetőleg paraffint úgy szedi magára a szalag, hogy egy azt fölmelegített állapotban tartalmazó tartályon fut keresztül. Ha olaj a nyomtatóanyag: nem meglellik nyomtatás közben a bélyegzőket, de magasabb ponton olvadó anyagok használata esetében már nem igen mulasztható ez el, mert hiszen egykettőre megfagynak s így nem adódnak föl a formára. Ha azonban a nyomtató-lemez melegítve van: újra fölolvadnak rajta.

Rokon szakok.

Megint nagy ujság a háromszín-nyomatásban.

Az ausztriai német szakírók egyik legjelesebbike : J. Pabst fontos találmányt közöl a maga lapjában. A tárgy fontosságánál fogva kivonatolnánk mi is leközöljük ezt a cikket.

Mindössze tízenöt esztendeje annak, hogy a fotografíai részleges fülvételek alapján és az autotípikus könnyunyomatás segítségével előállított első háromszín-nyomatok megjelentek. A háromszínű fotografálás és vele együtt a nyomtatási célokra való kihasználása mindenesetre messzebbre követhető vissza. A háromszínes nyomtatásban legelőbb is a fénynyomás szerepel, amelyet Albert József és Vogel H. használtak ki e célra először. Nagyon szép eredményeket értek el így, mindamellett praktikus szempontból nagy baj volt, hogy jelentékenyebb példányszámot nem lehetett oly pontossággal és egyformasággal előállítani, amint azt a gyakorlatosság megkívánja volna. Ezeket az Igényeket és velük együtt a nyomtatható példányszám korlátolatlan voltát a könnyunyomatási technika biztosíthatja egysegyedül. A háromszínű nyomtatás tekintetében való alkalmazását a müncheni Albert E. dr. kezde meg 1889-ben, s őt követte a newyorki Kurtz 1892-ben; a háromszínű nyomtatásnak és a belőle sarjadt négyszínynyomató eljárásnak — amelyeket bármely lakos is a modern kor legfontosabb találmányai közé tartozóknak ismer el — Innen datálódik tehát a tulajdonképpeni kezdete. Ez időtől fogva van alkalmunk lépten-nyomon háromszín-nyomatokat szemlélni. A lakos gyönyörködéssel nézi ezeket a százaoküzépl nyomatoknál hasonlíthatatlanul szebb és természetesebb hatású képeket, s nem akaródzik neki elhinni, hogy azok mindössze három vagy esetleg négy színnel nyomódtak. De érdeklődéssel nézi őket a szakember is, amennyiben tudja, hogy mind nehézségekkel kell ma még ez eljárásoknál megküzdenni, ha ki-elégítő eredményt akarunk elérni. A legnagyobb nehézségek egyikét magának az eljárásnak az alapja, vagyis a három vagy négy nyomtató-lemez számára való negatív-fülvétel okozza a nem odaváló színek kizárásakor. Minden egyéb nehézséget sikerült már eddig többé vagy kevésbé elenyésztetnünk, csak éppen ezzel küzdött eddigelő hiba az ember tudomány és találékonyság. Hangsúlyozzuk, hogy eddigelő, mert most végtére is úgy látszik sikerült a dolog.

Az első kísérleteknél, amikor a három darab raszteres autotípiával egymás fölébe akartak nyomtatni: előre nem látott nehézségre bukkantak. A moirée-, folt- meg sáv-képződés volt ez, s igen sok kísérletezésbe került, mire sikerült megtalálni azt a szöveget, amelyben az egymást keresztbe raszterek nem okoznak a kép hatását tönkre tevő moirée-szerű foltokat. Albert dr. úgy találta, hogy a 30-as meg a 60-as szögbe való beállításal kerülhető ez a legbiztosabban el. Erre szabadalmat is vett, amiből azonban pár keletkezett. A prágai Husník & Häusler cég támadta meg a szabadalmat, állítván, hogy tévedés azt hinni, miszerint csupán 30 meg 60 fokos szögben való beállításal kerülhető el a moirée-képződés, mert ugyanezen az eset, ha 25, 26, 27, 28 és 29, továbbá 31, 32, 33, 35 és 39 fokú szögben kereszteltek egymást a raszterek. Husníkék szerint tehát a most említett beállítást bárki is alkalmazhatja a főt említett szabadalom minden legcsekélyebb sérelme nélkül.

A moirée-képződésre a newyorki Kurtz is mihamar rájött, s Heussler nevű munkatársának ideája révén úgy segített a bajon, hogy vonalas rasztert használt, s minden részfülvétel 45 fokos szögben fordított el a másiktól.

Az említett szabadalom ma már nem akadály a három-

színűnyomatáshoz való lemezek készítésének. Az autotípiál eljárás tökéletesedése pedig, ami a raszteres fülvételek, a maratásra váró lemezekre másolás s a maratás dolgában való javításokat illeti: természetesen javára dolgoáltak a három, valamint a négy színű nyomtató eljárásnak is.

A normális festékek alkalmasabbá tétele tekintetében is jókora haladás konstátálható. E festékeknel a mennél nagyobb illeszkedés és áttetszőség a fő dolog. S éppen a illeszkedés kérdése okozott mindenkoron bajt. A két festéknek, amelynek a sárgával egyetemben szép zöld színt kellene adnia, nem szabad vörösbbe játszónak lennie; ha zöldesbe játszik: e tekintetben igen jó, de aztán viszont a vörössel nagyon csúnya ibolyát ad. Ezenkívül a normális festékek még ma is jobbára nem eléggé áttetszőek. A festékgyárosok mindenesetre fölük telhetőleg igyekeztek segíteni mind e bajokon. Olvasóink talán még emlékeznek is arra a nagy összeget képviselő pályázatra, amelyet a legjobbnak bizonyult normális festékekre írtak ki. E tekintetben különben állandóan hatalmas versenyeg folyik a német, francia, angol s ib. gyárosok között. A szaklapjainkhoz mellékelt festékpórák sokasága maga is élenken bizonyíthatja ezt.

A papírosgyártás is segítségére sietett az autotípiál és háromszínű nyomtatásnak, mindenesetre azonban csak annyiban, amennyire ez eljárások érvényesülését a különféle krétázott papírosfajták finomodása nagyban előmozdította.

A háromszínynyomatokon eddig nem igen lehetett nagyobb mélységű szürkéseket és feketeéseket elérni. Ez vezett el egy fekete színű nyomtatásra használt negyedik lemeznek a használatára, amelynek körülbelül olyan a szerepe, mint aminő a litográfiai nyomtatásban használt kontúrlemezé, vagyis erőit és mélységeit ad a képnek. E lemezen azonban még nagyobb a kézi retouchnak a szüksége, mint a többi lemezen. Ha ezt a kézi retouchet egészen el lehetne hagyni vagy legalább is a minimálisra szorítani: a négyszínes nyomtatás munkája végső eredményében is sokkalta kedvezőbb lenne. A lemezbéli retouche szükségessége különben csaknem kizáróan a fotografíai részfülvételeknek, valamint az ezekkel járó manipulációknak hibáira vezethető vissza. A fülvételek tudvalevőleg úgy történtek és történnek még ma napig is, hogy az illető képet illetőleg tárgyat fény-szűrőn keresztül fotografálják. Fényszűrőül vagy megfelelő színű folyadékkal megtöltött keskeny üveg-rüvetje, vagy pedig színes zselatin- avagy üveglap szolgál. A sárga színű lemezhez való fülvételkor a fény-szűrő színe ibolya, amely a vörös meg kék színű fény sugarakat nem enged a lemezre jutni. A kék színű fülvételhez való fény-szűrő narancs-színű, a vörös színű fülvételhez való pedig zöld. A fekete színű fülvételhez az egész képnek az összes színek lehető legpontosabb tónusértékkel való visszaadása szükséges, s a retoucheur dolgozta aztán, hogy mind részleteket hagyjon meg ezekből, s mindöket tüntessen egészenben vagy részben el.

A fény-szűrő alkalmazása mellett az egyes lemezeket meg az illető színek iránt érzékenyebb tenni, szenzibilizálni is kell. Vagyis a sárga, vörös és kék fülvételkor speciálisan az illető színre szenzibilizálunk, a fekete fülvételkor pedig pankromatikus szenzibilizálásra van szükségünk, ami egyforma érzékenységgel teszi a lemezt valamennyi szín iránt.

A fülvételhez szükséges színeknek az egyes lemezekről való távol-tartása nem sikerült egészen a fény-szűrők alkalmazása mellett sem, talán éppen azért, mert sokkal több gondot fordítottak mindenkoron a színek nánszizozására, mint az intenzivitásukra. Különösen a vörös lemeznél mutatkozik

rendkívül nehézségek. A mellett a fényszűrők annyit fényt nyelnek el, hogy a fülvétel idő aránytalanul hosszúra nyúlik, még pedig az egyes színekkel különbözőképpen, s ép ezért a legübbesűr nem is lehet közvetlenül raszteres fülvétel készíteni, hanem e helyett rendszerint közönséges fülvételű fülvétel állítanak elő, majd ennek nyomán üveg-álapozítót másolnak, s végül ennek alapján készítik el a raszternegatívot. Ez az egész hosszadalmas eljárás a színbonítás tökéletlenségével egyetemben annyi hibaforrást rejt magában, hogy a végső eredmény abszolút voltának többé-kevésbé befolyásolva kell lennie. Ami magától is értődik.

E hibaforrások jó része a fülvöben megszűnik. Albert dr.-nak sikerült olyan emulziót összeállítania s a különféle színfülvételéhez érzékennyé tennie, amely fülvőségessé teszi a különbözőképpen színezett fényszűrők használatát. Az operátor ledönti a lemezét egy bizonyos százalék jódot tartalmazó kollodiummal, ezüstfűrődbe teszi a lemezt, amelynek fülvételén ekkor fényérző jódvezüst keletkezik, s amúgy nedves állapotban használja a lemezt fülvételre. A másik, most már általánosan alkalmazott eljárás a szárazlemezekkel való munka; ezeknek a lemezeknek a fényérző rétege zselatin-bromvezüst-emulzióból áll, vagyis olyan zselatinból, amely igen finoman elosztva bromvezüstöt tartalmaz, ami pedig sokkalta érzékenyebb a fény iránt, mint a jódvezüst, s már a lehető legrövidebb idő alatt való fülvételre is alkalmas. Reprodukció céljaira egész tiszta s tökéletesen átlátszó lemezre van szükség, tehát olyanra, amelyen az egyes részleteknek teljességteljesen és éles-szélűen kell

kijönniök; a szárazlemezeket tehát erre a célra nem használhatók. Szép fülvételűeknek adnak ugyan e lemezek, de a vonalaknak meg az autotípóban szükséges pontozott részleteknek tisztán való visszaadására már nem alkalmasak.

Egy harmadik eljárás a kollodion-emulzióval való, amelyet reprodukciós célokra ma már színtelenben alkalmaznak. Albert dr.-nak most sikerült az általa már évek óta használt kollodion-emulziót úgy előállítani, hogy annak fényérzékenysége lehetővé teszi a fényszűrők nélkül való részleges színfülvételűeket. A "chromo-direkt"-nek nevezett új emulzió a különféle színek fülvételéhez külön van szennyezve, s közvetlenül raszteres fülvételét enged meg mind-egyik résznegatív számára. Ezek a közvetlenül fülvételűek lehetővé teszik a regiszterbeli ingadozások elkerülését, s éppen a közvetlenségük folytán egyébként is hatóságosabb képet adnak. A segédelmükkel ellátott negatívok cink- vagy vörösréz-lemezre való másolásra alkalmasabbak, illetőleg könnyen és gyorsan erősíthetők. A fényszűrők fülvőségessé váltja pedig a fülvétel idő nagy megrövidülését okozza a színbonításnak a különleges szennyezés által elért helyesebb volta mellett. A kék és sárga színhez az emulziót már előre használhatóvá érzékenyítik Albert dr., éppen úgy a fekete színhez is; a vörös színhez a szennyezés közvetlenül a fülvétel előtt történik, s a fülvétel — mint már említettük — raszteren keresztül végzik. A három- s négy színű nyomtatáshoz való lemezek készítése ezáltal egyszerűbbé válik, s jobbá is egyszerűsödik, amennyiben az egész ezirányú technika bizonyos tökéletesedést ér el az új

találmány révén. Az eddigi bizonytalanság és körülményesség is megszűnik majdan a lemez-készítési manipulációkban, ami előreláthatólag olcsóbbá teszi a dolgot, s a három- és négy színű nyomatoknak a monokróm autotípiák rovására való szélesebb körű elterjedését mozdítja majd elő. S ez különben természetes is: a művészeti érzék behatásos ápolása következtében a modern ember különösen kedveli a szép színeket, s egyszerű fekete kép már nem igen elégíti ki.

Újabb fajta tégelyes sajtók Angolországban.

Kaamor-sajtó elnevezéssel új sajtó-típust építenek most Angolországban. E gép gyorsasága az eddigiekéhez képest igazán bámulatos, amennyiben nem kevesebb mint ötezer példányt nyomtat óránként. A berakás természetesen automatikusan történik, mert hiszen kézi berakással a felét sem lehetne meggyőzni az óránkénti ötezer példányszámmal.

A Kaamor-sajtó már hat hónap óta teljesen készen van, s Angolország meg Amerika legjelesebb nyomdászai meg szaktechnikusai próbálták ki azóta. Különösen az önberakó kérdése volt az, amelyre különösen nagy figyelmet fordítottak, lévén a jól és megbízhatóan működő automatikus lüverakó alkotása a mostani idők egyik legfontosabb problémája. S amint a Kaamor-sajtó kipróbálására fölkerült szaktechnikusok nyilatkozataiból kivehető: az új géptípusnál ez a fontos probléma a lehető legjobban meg van oldva.

A Kaamor-sajtó három láb széles, négy lábnyi hosszú s öt lábnyi magas; a legjobb acélból és a legjobb s legmodernebb szerkezetű gépek alkalmazásával készítették a fon-

tosabb alkotó részelt. Összes súlya a gépnek mindössze körülbelül ezerötven kiló. Legfontosabb része, az automatikus lüverakó olyan precizitással működik, hogy két lüveg egyszerre való bevitele a szakértők szerint ki van zárva.

Tömegnyomtatványokhoz való új gyorsajátót

épített a plaueni Schramm mérnök. Az új gép az egytúrás gyorsajátók rendszere szerint épült, s "Fortuna" a neve. Lengő fundamentummal van ellátva, amelynek mozgatása a folytonosan forgó nyomóhengertől egy igen egyszerű forgattyús hajtómű segédelmével történik, amit a gép pontos és egyenletes járása tekintetben előnyösebbnek tartanak a régebbi szerkezeteknél. Az óránként nyomtatható példányok száma háromezerre volna tehető, feltéve, hogy a berakónak győzőné a munkát. A gép 80 : 60 cm.-ig terjedő papírosnagyság használatát enged meg 80 : 21 cm. szedésmagyság mellett. Egy lábtónak megnyomintásával egyszerre megállíthatjuk a gépet, amivel sok makulaturát kerülhetünk el.

Elektromos világítási a könnyunyomdai üzembn.

Ha arról van szó, hogy könnyunyomdai nagyok helyiségek világítására minő fényforrás a legalkalmasabb: első sorban is az elektromos világításra kell gondolnunk, mint amely a legnagyobb biztonság mellett a legerősebb tényhatást képes kifejteni. Uannak ezenkívül egyéb számba vehető előnyei is, mert hiszen a mesterséges világítási módok használhatósága nem csupán a széjjelsugárzott fényáram nagyságától, hanem meglehetősen mértékben ennek a

színétől is függ. Mentől jobban hasonlít a fényforrás színösszetétel dolgában a fehér napfényhez: annál jobb hatású a szemünkre, s annál jobban egyezik a természet igényével.

Az elektromos világításnak azonban már mostanáig is többféle fajtája van, még pedig sorban véve a következők: Iulámpás világítás; szénszálas izzólámpa-világítás; fém-szálas izzólámpa-világítás; Nernst-féle vagy elektroitt-fény; Aron-féle higanygőzlámpa-világítás. Ez öt villanyvilágítási mód között a közönséges szénpálcikás világításnak meg a Nernst-féle világításnak a fénye hasonlíthatatlanul közelebb áll a napfényhez, mint bármely más elektromos világítási rendszernek a fénye. Könynyomodal üzemek számára tehát — ahol különösen kell ügyelni a munkások jó látóképességének megtartására — a mostan említett két világítási rendszer jön mindenesetre legelső sorban is tekintetbe.

A gépteremekben a fény színének kiváló fontossága van azért is, mert hiszen a színes nyomatok készítése ma már mindennapos munkája a könnyunyomatónak. A gépterembeli munka ezenkívül is jó világítást kíván meg. Az egyes gépalkatrészeknek világosan fölismerhetőeknek kell lenniük, ami pedig — tekintve a gyorsajátók s rotációs gépek alkotó részének sokaságát — nagy szó. Az egész teremnek jól áttekinthetőnek kell lennie, s ezt az áttekinthetőséget sehol sem szabad nagyobb fokú homálynak akadályoznia. Éppen ezért a gépterem megvilágítására a közvetett vagy félig közvetett Iulámpa-világítás a legalkalmasabb. A közvetett világítás olyan, hogy az Iulámpából kisugárzó fény nem közvetlenül éri a megvilágítandó tárgyat, hanem előbb egy síkra vetődik, amely aztán a helyiségben széjjelreflektálja. E világítási mód mellett bár kevésbé használjuk ki a fényt, de ennek ellenében egyenletesség és élesen határolt árnyéktól mentesség tesszük azt. Így tehát a mesterséges világítási módok között ez hasonlít leginkább a napfényhez. Ha a gépterem teteje sima és fehér színű: természetes reflektor gyanánt szolgál; ellenkező esetben a fényvü fölfőt elhelyezett emallozott reflektornak kell e szerepet átvennie.

Az egyenáramú Iulámpavilágítás sajátosága, hogy a pozitív szénpálcikán kráter képződik, ami a közvetett világításra nagyon üdös hatású. Ha a pozitív szénpálcikát alul helyezzük el: a kráter az egész fényáramot fölfelé irányítja, ahonnan azután az egész helyiségben széjjel szóratik.

A közvetett és közvetetlen világítás közt foglal helyet a félig közvetett világítás. Az ilyen lámpásoknál a bódógóbul való és a közvetetlen sugárzást lefelé megakadályozó

reflektor helyett tejüveg-reflektort alkalmaznak, amely a sugarak egy részét lefelé is áttereszti. A fényhatás foka így mindenesetre meglávitódik, bár az árnyék nélküli való tiszta közvetett fény némileg mindenesetre befolyásolhatik.

Ilyen félig közvetett világítás olyan munkatermekben alkalmazható, amelyekben finomabb munkát végeznek folytonosan egy helyen. Ahol azonban a világítás jósága nagyon fontos — tehát rajz- és Irodatermekben stb. — a kétféle reflexiójú és egészen közvetett világítású lámpa ajánlható.

Ami a gépterem megvilágításáról mondtunk: áll a szedőterem megvilágítására vonatkozóan is. Sőt itt még talán nagyobbak is a világításhoz fűződött igények, mert hiszen a szedő látó-érzéke legalább is annyira igénybe van véve, mint akármelyik rajzolóé. Különösen a kézi szedőre nézve áll ez, akinek a kézirat olvasásán kívül folytonosan kell figyelnie a betű szignaturájára is. A félig közvetett világítás itt is kitűnően megfelel a céljának, mindamellett van rá mód, hogy a szedő munkahelyét még világosabbá tegyék. Fő feltétele ennek az, hogy a szedő közvetetlen közelében levő világító test fénye a terem közvetetlen avagy közvetett fehér megvilágításával szemben ne okozzon színbeli kontrasztot, mert e kontraszt mindig bántja a szemet.

Éppen ezért az egyes helyek megvilágítására tekintetében a már fennebb említett szénszálas izzólámpa-világításról és fém-szálas izzólámpa-világításról nem lehet szó, mert ezek vörhese-sárgába játszó fényt adnak, ami pedig az Iulámpa fehér színű fényével bizony éppenséggel nem vág össze.

Ha tehát arról van szó, hogy az Iulámpás világítás mellett valamely munkahelyet más fajtájú fényforrással világosítsunk meg, csak a Nernst-féle elektroitt-fényt lehet számításba, amely — mint már említettük — szín dolgában csak kevésbé különbözik a legjobb világítástól: a nap fényétől.

A fényhatást illetőleg megjegyezzük, hogy az összes fém-szálas meg szénszálas izzólámpák világosságuk maximumát oldalsó irányban adják le. Ennek a körülménynek némely esetben megvan a maga előnye, a legfőbbbször azonban a lefelé való intenzív világításra van szükségünk. Ez pedig majdhogy nem tökéletes módon érhető el a Nernst-lámpás vízszintes égőjével. A fény elosztásának különben egyéb módjait is lehetővé teszi a Nernst-lámpa, akkor tudnillik, amikor függőleges avagy kengyeles égőket használunk hozzája. Lehetséges továbbá az is, hogy a Nernst-lámpát bármilyen helyzetben állítsuk a munkahelyhez, ami nyilvánvalólag nagy előny a fém-szálas stb. izzólámpákkal szemben.

Évkönyvünk.

Jubiláris esztendőben vagyunk. A Könynyomóárszak Szakköre az idén éri meg alapításának huszonötödik évfordulóját, büszkén tekintve vissza ama mélyre ható szakirodalmi és szakfejlesztésbeli munkálkodásra, amely ezen a negyedszázadon keresztül a zászlaja alatt ment végbe.

A Magyar Nyomóárszak Évkönyve mindenkoron dődelgetett kiadósánya volt Szakkörünknek, s mikorban a tagok létszáma és az általános érdeklődés nőni kezdett: első sorban is az Évkönyvet emeltük addig még csak remélni sem mert magos színvonalra. A hatalmas német, francia és angol szakirodalom vezető emberel egyértelműleg úgy nyilatkoztak, hogy a Magyar Nyomóárszak Évkönyve méltó büszkesége lehetne bármely nagy nemzet szakirodalmának is.

A jubiláris esztendőben ismét nagyot lépünk előre: olyan Évkönyvet akarunk előteremteni, amely még a legutolsó két évfolyamot is túlszárnyalja mind az Irodalmi rész alaposága, mind pedig a külső kiállítás szépsége tekintetében.

Az alap ehhez máris meg van véve. Törlforgató szakársaink legtöbbje meglérte közreműködését; legkiválóbb sokszorosító Intézetünk kész örömmel támogatnak a munkánkban; az Évkönyv szedését és nyomtatását pedig ismét a Világosság Könynyomoda vállalta magára, ami maga is kész kezeség arra nézve, hogy pompás, a maga nemében páratlan almanachot kapnak előfizetőink az ősszel kézhez.

A Magyar Nyomóárszak Évkönyvének előfizetési ára 2 korona és 50 fillér Budapesten s a vidéken egyaránt. A Szakkör tagjai természetesen ingyen kapják; az újonnan belépő tagok azonban csak akkor részesülhetnek ebben a kedvezményben, ha tagsági illetékeiket Julius haváig visszamenőleg megfizetik, s a megjelenés idejében hátralékuk nincs. Megjelenés után 3 korona lesz a Magyar Nyomóárszak Évkönyvének az ára, helyben úgy, mint a vidéken is.

A Könynyomóárszak Szakköre választmányának megbízásából:
 Novák László, szerkesztő.

Levelezés.

Szakkfölvlasás és nyomtatványkiállítás Pécsen.

A Kőnyunyomdászok Szakköre az Ébredés dalkörrel karöltve elhatározta, hogy a szakképzettség terjesztése és a szaktársi szeretet és összetartozóság érzelének ápolása céljából a vidék nagyobb városait sorban meglátogatja, s ott nyomtatvány-kiállítással kapcsolatos szakkfölvlasásokat, esetleg az Ébredés közreműködésével hangversenyeket is rendez. E szép terv kivételére az első lépés szeptember 1-én történt meg, mikor is a Szakkör két fölvlasását is küldött Pécsre, s ez alkalommal az Ébredés dalos kör is lerándult ide, rendezvén olyan szép és jól sikerült ünnepélyt, mely minden résztvevőjének sokáig emlékezetes fog maradni.

* * *

A délelőtti program az Ébredés által előadott "Gutenberg-émlény"-nyel kezdődött, mely után Tanay József, a Szakkör elnöke mondta el ünnepi beszédét. Őutána Prüner Arnold ült a fölvlasás-asztalhoz, s a reklámas nyomtatványokról értekezett. Fölvlasását példákkal is illusztrálva, a reklámas nyomtatványoknál mellőzendőnek tartja a vidéken még általánosan dívó betűfaj-keverést, s helyette két-, legfőljebb háromféle betűnagyságot ajánl: a legnagyobbat annak a kiténtetésére, amit az illető hirdető ajánl; valamivel kisebbet a hirdető nevének föltüntetésére, végül egy harmadikat a szövegben levő fontosabb tételek kiemeléseére. A hallgatóság élénk figyelemmel hallgatta előadó szaktársunk fejtegetéseit és minden tekintetben igazat adott neki. De jó lett volna, ha a fölvlasást azok is végighallgatják,

akiknek a reklámas nyomtatványokra szükségük van; ezáltal sok vesződségtől menekedhetünk volna meg. Mert nézzük csak meg egy ily reklámas nyomtatvány kéziratát, aminőt mostanában a kezünkbe szaktak adni: az egyik sor ötször, a másik négyszer s így tovább, majd minden sor alá van húzva, és jaj annak a szerzőnek, aki nem véve figyelembe ezeket az aláhúzásokat, nem szedi meg a nyomtatványt a megrendelő guszta szerint különféle fajtájú betűkből. Milyen lesajnálják, hogy nem tud szedni. És miután senki se lehet próféta a maga hazájában, hát meddő kísérletnek bizonyul nekünk vidékieknek az illetőket fölvlasás helytelenségéről meggyőzni; ezt csak egy "idegen" tehetné sikerrel. — E kis kitérés után folytassuk a megkezdett fonalat. Prüner Arnold után Fuchs Zsigmond ült a fölvlasás-asztalhoz, ki bevezető beszédében az egyes mesterségek közül vonatkozásra utalt. Amiként például az építőiparban — úgymond — a kőművesnek úgy kell a munkáját végeznie, hogy az utána következő ács, asztalos, lakatos stb. munkás akadálytalanul dolgozhasson, úgy a szerzők is mindig tekintettel kell hogy legyenek munkálkodásuk közben a gépmesterek későbbben elkövetkezendő munkájára. Ezután a gyorsajtókn fejlődését ismertetve, szólt a különféle rendszerű gyorsajtókról, közben kitért a nyomóhenger borítására is, magyarázatát adván az oly gyakori bajnak, a nyomtatás kettőződésének. Fölvlasásának befejezése után az Ébredés a Munkás-Marsellalset énekelte, magától értetődően nagy hatással, mire Tanay József a nyomtatványkiállítást pár szóval megnyitotta. A kiállítás anyagát részben a Szakkör által újabban gyűjtött nyomtatványok, rész-

ben az egyik fölvlasásnak, Prüner Arnoldnak a munkái képezték, s mondhatjuk, élénk érdeklődéssel szemlélték azokat nemcsak a szakemberek, hanem a laikusok is, kik szintén szép számmal voltak jelen és a nekik úgyszólván terra incognita előadásokat is figyelemmel és türelemmel hallgatták végig. A Szakkör nyomtatványgyűjteménye különben jelenleg útban van a vidék nagyobb nyomdászvárosai között, s így a szaktársak jó része meglekintheti majd azt.

Ami Prüner Arnold munkáit illeti, hát ezekre nyugodt lélekkel rá lehet mondani, hogy pompásan sikerültek; legkivált az utóbbi időkből származottak. Csínálójuk — habár a korábbi időből származott Mäser-metszetei meglehetősen rajztudásról s kitűnő kézi ügyességről tesznek tanúságot — újabb időben mégis a tisztán betűöntődel anyagok kultiválására tért át. Munkáinál kevés díszit használ, fő díszítő motívuma az egy- meg kétpontos küvér vonal, s ezekkel igazán szép dolgokat produkál, dacára annak, hogy tartozkodik mindenféle sallang meg vitézkítés összeszedéséig. Másutt meg éppen semmi díszit sem alkalmaz, hanem a jól megválasztott betűk s sorok csoportosítására fekteti a fő súlyt, s mondhatjuk: teljes sikerrel. Szóval Prüner Arnold munkái jó útmutatásul szolgálhatnak a mesterszedés terén.

Az esti program tizenegy számból állt, melyből ötöt

(javarészt az egrl dalversenyen is előadottakat) az Ébredés adott elő, egyet a pécsi Általános Munkásdalárda; két számot Löffelmann Jenő humoros előadása föltölt ki, míg Boszík Istvánné úrasszony s Kreskovits Mariska kisasszony operette-árlákat énekeltek, továbbá Kresko-

vit's kisasszony és Baum Jenő egy szerelmi kettőst adtak elő, mondánunk sem kell, hogy nagy sikerrel. Ennek bizonyítéka volt az a nagy tapsvihar, mely minden egyes szám után fölhangozott, úgyannyira, hogy az egyes szereplők kénytelenek voltak mindannyian meglőldani eredeti program-számjalkat, hogy a közönség kíváncságának eleget tegyenek. Előadás után tánc következett, mely a szó legszorosabb értelmében kiválólag kivirradtítg — vagy hajnali öt-hat óráig — tartott oly vidám hangulatban, amelyre a közelmúltban nem tudunk példát. S mindezt az Ébredésnek köszönhetjük, amely — habár, sajnós, nagyon rövid időre — egy kis fővárosi hangulatot plántált át mihozzánk is.

Bár az anyagi siker kissé jobb lehetett volna: az erkölcsi sikerrel meg lehetünk elégedve. Ilyenfajta ünnepélyek rendezésére csak olyan jól szervezett munkások képesek, mint a nyomdászok. Ezt nem mi mondjuk, hanem olyan körökből hallottuk említeni, ahol a munkások szervezkedéséi egyébként nem valami nagyon jó szemmel nézik. Uajha módunkban lenne az egészet minél előbb megismételni! F.

Nyomtatványkiállítás és fölvlasás Szegeden.

Minden magyarországi kőnyunyomtató tudja, hogy minő ádáz küzdelmet kellett nemrégiben végigvívniok a szegedi szaktársaknak. Nos, bár ez után a harc után csak egy töredéke a szaktársaknak maradhatott meg Szegeden, a megmaradtaknak olyan szép nyomtatványkiállítást sikerült rendezniük, amely még a szegedi intelligencia jó részének figyelmét is a lehető legteljesebb mértékben kideremelhetette.

A kiállítás helyéül a Dugonics-nyomda helyiségel szol-

gáltak. Nagy közönség látogatta a tárlatot, s aki csak végignézte: valamennyi a megelégedettségének adott kifejezést a fölött, hogy minő gyönyörű nyomtatványok előállítására képes a szervezett nyomdászág. Akadtak a látogatók soraiban olyanok is, akik párhuzamot vontak eme nyomtatványok, meg az itt-ott még nagyon csekély számban akadó tudatlan, szervezetlen nyomdai munkások silány produktumai között. S természetesen is találta mindenki e két nyomtatványkategória közti különbséget, mert hisz a szervezkedés egyik — sőt nem is utolsó — célja a szakbéli önképzés, s a Szakkör meg a Szakegyesület kebelében ugyancsak serényen is folyik a nevelő és oktató munka; míg a szervezetlen néhány nyomdász — már értelmiségének alacsony fokához mérten is — csak a kártyajátékban meg a részegeskedésben találja föl a maga gyönyörűségét.

A kiállítást, mint már mondtuk is, a Dugonics-nyomdában rendeztük. Ifj. Fligner Antal szaktársunk a Szakkör megbízásából lerándult ez alkalomra Budapestről, s pompás fölulvasást, illetőleg szabad előadást tartott a modern könyvnyomtatást érintő főbb kérdésekről. A szaktársak is, meg a többi jelenlévők is igen sokat tanulhattak az értékezéséből. De nemcsak szóval hirdette Fligner szaktársunk

a modern könyvnyomtatás tantételeit, hanem a saját szebbnél szebb munkáival és Mäser-üvételével is igyekezett azokat illusztrálni, s a kiállítást értékesebbé tenni. A kiállításon különben részt vett még a Szakkör is vagy háromszáz válogatott mintalappal, továbbá Bába Imre, Somogyi Pál, Gibitz Imre és Fodor Imre szaktársak, valamint a Dugonics-nyomda részvénnytársaság is maguk munkáival. Fligner szaktársunk az összes kiállított munkákat megbeszélés tárgyává tette, amiből ismét sokat tanulhattunk mi szegediek. A kiállítás ó. e. 9 órától ó. u. 5-ig volt nyitva.

Délutáni 1 órákor társas ebéd is volt, amelyen részt vett Szeged városának valamennyi szervezett munkása, valamint a Szeged és Vidéke szerkesztősége meg kiadóhivatali személyzete, továbbá a Dugonics-nyomda elnök-igazgatója, Balassa Árpád dr., aki napról-napra fényes tanubizonyosságot adja annak, hogy munkásait szereti és a munkásságukat bersülni tudja. Ideje volna, ha a többi szegedi principális is elővenné már egyszer a jobbik eszét, és a Dugonics-nyomda főnökének példájára tisztességes munkásokkal karöltve küzdene a megélhetésért. Eszükbe juthatna az is, hogy jó munkást csakis a szervezettek nagy seregében lehet ma napság kellő számban találni. —a.

A spitzertípiá.

A könyvnyomtatásnak legégetőbb kérdését az illusztrálás módjának a lehető legnagyobb tökéletességre emelése képezi, s az utóbbkor grafikai találmányok is jórészt ezt a rélt igyekeznek szolgálni. Nézzük csak végig a mi Szabadalmi Közlönyünknek a sokszorosítási rovatában foglalt szabadalmakat: jó részükről el kell ismernünk, hogy akár közvetlenül, akár közvetve a képnyomtatás gyorsításának avagy tökéletesítésének a célját szolgálják. Az utóbbi keletű fotomechanikai találmányoknak se szeri, se száma, de közvetve a képnyomtatás tökéletesedését segítik elő a festékek specializálására és megjavítására, a nyomtatásajlókra való újításokra, s a papíros simává tételére vonatkozó találmányok. A lángező megnyilatkozásának egy egészen új útja támadt: a fölaltalól tevékenységnek színt a csodával határos kiterjedése. Vannak már tudásaink — joggal nevezhetjük őket így — akik esztendőről-esztendőre, sőt hónapról-hónapra is meglepi a világot az emberiség javát előmozdító valamely hasznos találmányukkal. Egyik-másik ilyen professzionátus fölaltalónak milliók ismerik már a nevét.

München városának utóbban nagy a jelentősége a sokszorosító művészetek dolgában. Ott lakik a híres fölaltaló Albert E. dr., s onnan indult ki nemrégiben egy újabb jelentős találmány is, a spitzertípiá, amelyet egy festőnek, Spitzer Ernőnek köszönhet a világ. E találmány lényege iránt most kétféle is intéztek hozzánk kérdést, s ezért — bár már szólottunk róla egyszer-mászor — a következőkben röviden összefoglaljuk mindazt, amit róla megtudtunk.

Hosszú, fáradságos kísérletezések után sikerült csak a fölaltalónak, hogy olyan nyomtató-lemezt állítson elő, amelyen az eredetinek minden feltétele meglegyen, még pedig a nélkül, hogy valami bontó hálózatfélé — mint az autotípiál raszter, a ráncos szemcsézet és az úgynevezett por-szemcsézet — kellessék hozzá. A spitzertípiá lényege tehát, hogy a közönséges féltónusos fotografiai kép mindenféle további manipuláció nélkül közvetlenül használható nyomtató-lemezek készítésére. A közönséges nyomtató-papírostól a közönséges és az úgynevezett természetes műnyomóig egy egész sereg papírosfajtán készült spitzertípiál nyomtatottakat láttunk, amelyek minő azzal bizonyították, hogy a spitzer-

típiál kilséről könnyebben esik a nyomtatás, mint az autotípiáról. Az egyenetlős sokkalta kevesebb munkát ad, mert hiszen benne van magában a lemezben, lévén ez egy kissé domborodott (bár távolról sem olyan mértékben, mint az Albert-féle "relief-kilés"). A világosabb részletek pontosabbnak, tehát azoknak, amelyek több maratást állottak ki: alacsonyabban van a fölslínük, mint a sötétebbekéinek, s ezért a festékező henger által kevésbé érintetnek, s a nyomóhenger sem nehezedik olyan erővel rájuk, mint a sötétebb helyek pontjaira. Ennek következtében a spitzertípiá igen nagyszámú nyomást bír meg, s a szöveggel együtt nyomtatható; az egyetlen fölftétel ehhez a pontos betűmagasság.

A spitzertípiá — az által, hogy a kép nincsen rajta a raszteres autotípiá módjára széjjelszaggatva — különösen a tudományos illusztrálásra alkalmas, s e mellett egyéb grafikai technikák (fameztés, rézkarc stb.) is jól visszahatók általa, ami a raszteres autotípiánál lehetetlen.

A spitzertípiák előállításának a módja nagyjából a következő: [sízolt vörösrézlapra fényéző krómos zselatinréteget öntenek, de nem teszik egyéb eljárások módjára saválltató. Erre a közönséges fotografiai féltónusos negatív alatt megkezdődik a másolás, majd pedig különböző töménységű vasklorid-fürdőben a maratás is. Az egyenlő vastagságú zselatinréteg a negatív sötétebb és világosabb részének arányában többé vagy kevésbé átázik ekkor, s a maratófolyadék ilyenformán a lemez legkevesebb megullágitott helyeit támadja meg legelőbb, s azután fokozatosan a jobban megullágitott és ennél fogva keményebb helyeket.

A spitzertípiák előállítására a vörösréz a legalkalmasabb fém. Mindamellelt szorgosan kísérleteznek abban az irányban is: nem lehetne-e a cinket is e célra fölhasználni.

Éppen úgy alapos kutatások tárgya most az is, hogy vajjon mi módon lehetne a spitzertípiát a színes nyomtatás rengeteg kiterjedésű és hálás terebére számmára megnyerni.

S ha mindaz sikerül: a mostani rögög hatású autotípiál illusztrálásnak egyszeriben hatalmas konkurrensé támadhat a spitzertípiában. Harsak nem sikerül az autotípiát is valamely módon annyira megjavítani, hogy a raszter okozta hideg hatás szükség esetén melegebbnek adhasson helyét.

Különféle apróbb közlemények.

Ezidei Évkönyvünkben van még eladásra szánt példány. Nagyobb megrendelések esetében — míg a készlet tart — részletfizetésre is kaphatók Bozsik István pénztárosunknál (VIII, Sándor-tér 4) helyben 3, vidékre 3:30 koronáért.

Bekötési táblánkat megrendelőinknek immár szétküldöttük, néhány darab azonban még rendelkezésre áll és rövid időleg kapható kiadóhivatalunkban, fővárosi megrendelőknél 1 kor. 40 fillérért, vidékre (portómentesen) 1 kor. és 50 fillérért.

Minimális nyomtatvány-árszabások a vidéken.

A kölcsönös megértés korszaka, úgy látszik, apródonként a magyar könnyunyomatókra nézve is elkövetkezik. Egyes kisebb kaliberű nyomdákat leszámítva, a főnökök és segítők közös megegyezése alapján készült munka-árszabás érvényben az ország tipográfiai műhelyében. Az árszabás előírta bizalmi férfúul meg békéltető bizottsági rendszereket is kezdik már respektálni mindenfelé, s jól esik látnunk, hogy az ily békéltető bizottságok működése mennyire hozzájárul ahhoz, hogy a főnökök meg segítők kölcsönösen meg-

rendel valamely nyomtatványra nézve költség-előirányzatot kér tőle: elküldi a kéziratot vagy a nyomtatványra vonatkozó egyéb adatokat az összes nyomdafelelősök által fűntartott központi munkaárkiszámítási hivatalba, ahol kitűnő szakismerettel rendelkező tisztviselők rögtön nekiülnek, s a lehető legponosabban kiszámítják az illető nyomtatvány előállításí árát, hozzácsapva természetesen a megfelelő tiszta hasznót is. Ugyanekkor belemásolják az egész költségvetést a hivatali naplóba. A nyomdásznak két-három óra múlva már a kezében van a költségvetés, sőt esetleg arról is tájékoztatja őt a munkaár-kiszámító hivatal, hogy pontos fizető-e az illető megrendelő. Tegyük föl, hogy a megrendelő sokallja a költségvetés összegét, de mert a nyomdász egy fityinget sem akar belőle engedni: elmegy máshoz. Igen ám, csak hogy a másik könnyunyomató is a munkaár-kiszámító hivatalhoz küldi a költségvetésért, ahol pedig már ismerik az ípsét, s tíz perccel többet számítanak föl neki, mint azelőtt. A dolog vége rendszeren az, hogy a megrendelő hosszas házalás után szépen visszaballag abba a

tanulják becsülni egymás álláspontját, s hogy a kölcsönös megértés eredményeképp az egész nyomdaiparban a régebbi viszonyokhoz képest ideális békesség legyen teremthető.

Most a vidéki princípálisok jobbjal egy oly eszme megvalósításán munkálkodnak, amely a segédhivatal támogatása esetén alkalmas volna arra, hogy a nyomdaiparban annyira fölbujló szűrt piszkos konkurrenciának meg könnyelmű munka-elvállalásnak bizonyos határokig gátat vessen. Az eszme a minimális nyomtatvány-árszabási rendszerek valamelyikének általános és kötelező behozatalára irányul.

E rendszerek a külföldön nagyjából hasonlítanak egymáshoz, s többnyire tételen megszabják ama nyomtatvány-árakat, amelyekben alul a princípálisnak semmi esetre sem szabad munkát vállalnia. Ausztria, Németország és Svájc nagyobb városaliban már jó ideje érvényben vannak az ily minimális nyomtatvány-árszabások, s üdvös hatásukat érzni mindenképpen, aki megélhetés dolgában a nyomdaiparhoz van kötve. Legujabban a francia főnökök is ráérték ez útra.

Az egységes munkaárszabás ideális formáját azonban Amerika nagyobb városaliban — például Philadelphióban, Bostonban stb. — találhatjuk meg. Ott a nyomdafelelős maga úgy szólván nem is vállalhat el munkát. Ha a meg-

nyomdába, ahonnan először kért költség-előirányzatot, s kénytelen-kelletlen mégis ott csináltatja a nyomtatványát.

Hogy a mi vidéki princípálisaink nem a most vázolt amerikai, hanem a több szabadságot biztosító ausztriai és németországi rendszert igyekeznek meghonosítani: természetes dolog. Nagy eredményt hozna ez is, csak kellő őszinteséggel fogjanak hozzá. Különbben a mai viszonyok mellett lehet erre remény. A Vidéki Nyomda tulajdonosok Országos Szövetsége már erkölcsileg is kötelezte magát az eszme keresztülvételére, amikor pécsi nagygyűlésén elfogadta a leendőnek Nagy Sándornak nyomtatvány-árszabási tervezetét kiindulási alapul. Ezen az alapon országsszerle mozgalom indult meg a nyomtatvány-árszabás megteremtése érdekében, amely mozgalom Aradon, Debrecenben, Kolozsvárt, Nagyváradon, Pécsen és Temesvárt már meglehetősen sikerre is vezetett; ujabban pedig a kassai nyomda tulajdonosok készítették a nyomtatványár-számítási alap-árjegyzéket.

A mozgalom tehát szépen folyik. Annnyira szépen, hogy már el is jutottak a dolog első ütköző-pontjához. Ez pedig nem más, mint az a kérdés, hogy a létesítendő minimális nyomtatvány-árszabás egységes, az ország összes nyomda tulajdonosaira kötelező érvényű legyen-e, avagy minden

város nyomdász-iparosai külön-külön árszabást állapítanak-e meg a maguk városának körletére nézve. Mindkét megoldás nehéz dolog. Az első esetben a különböző helyi viszonyok sokfélesége miatt, a másodikban pedig az egyes konkurenciája helyébe a városok konkurenciája léphet, amint hogy legutóbb is Temesváron történt, ahol a városi munkák szállítását az összes temesvári könnyunyomatókkal szemben egy verselő cég nyerte el. — Ámbár kölcsönös jóakarati és őszinteség föltétele mellett az egyik megoldás sem volna éppen lehetetlen... Mi reméljük a legjobbat!

A balesetügyi és munkásbiztosító kiállításról.

Nemcsak szociális, hanem szakszempontból is igen tanulságos az a nemzetközi kiállítás, amely a fentl. cím alatt a városi iparszarnokban megnyílt. Fényképek, grafikus táblázatok, statisztikai adatok és mindenféle védelmi eszközök gazdag tárháza tárul ott a figyelmes szemlélő elé; élénken és hűen bizonyítja mindez, hogy mennyi óvatosságot és gondosságot fordítanak a munkás életének biztosítására, egészségének megóvására és szociális szükségleteinek kielégítésére — a külföldi haladottabb államban.

Nyomdászati szempontból véve a kiállítást, sajnos, nagyon keveset — majdnem semmit sem — látunk. Pedig a külföld nagy városokban oly hatalmas könnyunyomdai intézetek vannak, amelyek terjedelme bármely szubvenzionált hazai gyárral vetekedik. Ha ezek egy-némelyikének csak fényképeit is látnók, ebből is igen sok jót és utánzásra méltót tanulhatnánk.

Még valamit meg kell jegyeznünk. Nemzetközi címet visel a kiállítás; de csak viseli, mert a címnek és így ténylegesen rendezésének akkor felelt volna meg, ha a világ összes iparállamait részt vettek volna azon, de természetesen nem csupán egy-két statisztikai könyvvel.

Ugyük már most a szakunkat érintő dolgokat szépen sorra.

Budapest székes fővárosnak csoportjában reánk nézve különös figyelmet érdemel a betűöntő műhely porának nagyítással való bemutatása. Mennyi ólom és mikróba van egy-egy ilyen porszemben! S ez mind a munkás tüdejére száll. Miért nem mutatják be a szedőterem meg a könyvkötő-műhely porát is? Egy sarokban a székesfővárosi házl. nyomda két szedőszekrényt, egy Multiplex szekrénytűjtatót, kézműs szappant meg kezét s néhány a nyomda munkatermeiről készült fényképfőbűvételt mutat be. Ha Budapest nyomdájának csak a fele is annyi gondot fordítana a tisztaságra, mint a házl. nyomda: igen sok emberélet hosszabbulna meg. Ezt nem vizsgálésképpen mondjuk.

Ebben a csoportban látjuk a Magyarországi Munkások Rokkanti- és Nyugdíj-Egyletének igen szép és föltűnő kiállítását is. Magyarország vármegyékre beosztott nagy térképén zászlócskák mutatják be az egyesület fölőljait és befizető-helyeit. Haladását, vagyonát, taglétszámát és a főnállása óia kiízetett pénzbeli segítségék összegét pedig könnyen áttekinthető hatalmas grafikus táblázat tárja elének.

Az osztrák csoportban egy lyukasztott fenekű betű-szekrényt és egy javított szerkezetű gyorsajtót találunk. A lyukasztott fenekű szekrényről csak annyit kívánunk megjegyezni, hogy a szekrény fenekét képező bádoglemez a betűk súlya alatt behorpad, s a betűk az egyik rekeszből a másikba átfolyanak. Legalább az eddigi használatban ezt tapasztaltuk. Az Anger-féle gyorsajtón újításképp az acélrészek nikkelezve vannak, a szedés vízszintesebben fekszik benne mint eddigi, s a berakásnál előfordulható szerencsét-

lenségek megakadályozása végett kézzel van a gépen; kívánatra kétfős festéktartó meg tányér is alkalmazható rája.

Németország csoportjában egy dombornyomású gép és egy Rockstroh & Schneider féle Viktória téglés sajtó látható. Utóbbit Schimek Ferenc, a Jókai-könyunyomdai cég társtagja mutatja be üzemben. Ezen a gépen is a kézzel készülnék az újítás. A híres Krause-féle könyvkötői meg dombornyomású gépek gyára pedig egy fénykép-csoportot mutat be az általa gyártott gépeken levő védő eszközökről.

A föbbli néhány államból leginkább csak statisztikai adatokat tartalmazó könyveket meg füzeteket láttunk, de azt sem valami sokat. Az ilyen könyveket pedig egy kiállítás keretében végigtanulmányozni nem igen lehet. St. M.

A Gutenberg-Ottthonnak fölavató ünnepélyére

az időt október 13-ikára tűzte ki a Könyunyomdászok és Betűöntők Segélyző Egyesületének választmányja. A fölavató ünnepség különben nagyon impozánsnak és az alkalomhoz méltónak ígérkezik. A műsor szerinti délelőtti díszközgyűlés lesz, amely után az összes nyomdász-dalkörök a "Gutenberg-emlény"-t fogják énekelni. Ezt követi Morócz Jenő kollégánknak remek prólógja, amelyet Balázs Olga kisasszony, a Népszínház-Ujopera tagja, egyik derék szakértársunknak, Bauer Ferencnek, a Pesti Könyunyomda Részvénytársaság nyomdászati művezetőjének leánya, fog elszavalni. Krausz Somának és Pollák Simonnak ünnepl beszédel következnek ezután majd pedig az összes nyomdászadalárdák Marsellaise-e fejezi majd be a délelőtti programot. Délben banket lesz, amelyre hivatalosak lesznek a nyomdász-körök, egyesületek és szervezetteknek a képviselői, valamint a vidéki és külföldi meghívottak is. Estére pedig nagyszabású hangverseny terveznek, természetesen az összes nyomdász-körök közreműködésével. A mulatság tisztá jüvedelmét a Gutenberg-szobor-alap javára fordítják. Részletes műsort azonban csak közvetlenül a mulatság előtt fognak kibocsátani.

Klein József kő- és könnyunyomdai szaküzlete helyiséget változtatott az elmúlt hónapban. Az új irodahelyiség most a Gyár-utóban van, a 6-ik szám alatt.

Szerkesztőségünkhöz beküldött nyomtatványok.

A kassai Felső-Magyarország című politikai napilap könnyunyomdájából vonalas díszszel levélfejet kaptunk megbirálás végett. Szedője Banekovich György, nyomtatója pedig Schmiebt Rudolf szakértár volt. Tipográfiai szempontból nem igen találunk sem a szedésben, sem a nyomtatásban hibát. Az alsó vonaldísz logice fölösleges volna, de ha elhagynák: egyszerűben szegényes lenne a levélfej hatása.

Graphische Monatsberichte című szép kis füzetet kaptunk a budapesti és bécsi Carline Hugó szaküzletet cégtől. Az előlapon bronznyomásos szép dombornyomat van; beneszejében pedig néhány hirdetésjellegű apróságokon kívül különböző tárgyú hasznos kis cikkekkel találunk. A szöveg-rész maga eléggé mintaszerű és hibátlan Monotypus-szerű.

A Szent-László-nyomdából Stalla Márton szakértársunknak egy határ munkáját kaptunk a nyomtatványkiállítás kollektívába való beosztás céljából. Vannak köztük könyvek, füzetek, kereskedelmi nyomtatványok stb. Ualammennyit a mesterségünk szeretően alapuló gondos szedőstechnika és tisztá, egyenletes nyomtatás jellemzi. S ami különösen ritka

manapság: a nyomtatványok — még az újlatin szavakkal bőven megspékelt gyógyszerészeti árjegyzékek is — meglehetősen hibamentesek. A kis kollekció igen alkalmas lesz arra, hogy öregbítse a Szent-László-nyomda jó hírnevét.

"Nyomda-Ismerető" című érdekes kis reklámkönyvecskét láttunk Molnár Mór szekszárdi nyomdájából. A könyvecske legelől a szekszárdi nyomda történelméről adja részletesen, de elég jól megírva. Ezt követi a vállalat mostani berendezésének a leírása, majd pedig a Molnár-féle naptárkiadóványok árjegyzékes ismertetése. A könyvecske bőségesen meg van illusztrálva. Már a címlapon is szépen nyomtatott autotípál képét láthatjuk a nyomdaépületek. Bellebb a szedő-, gép-, könyvkötészeti stb. osztályoknak, az egyes gépeknek meg naptárkiadóványoknak autotípált képei következnek, jobbra külön lap műnyomó-papírosra nyomtatva. A könyvecske érdekelheti a nyomdászot meg a laikust egyaránt, s mindenképpen kitűnő reklámjával szolgál az élelmes és mesterségét szerető szekszárdi könyvnyomtatónak.

A szó szoros értelmében gyalázatosság az, amint némely "nyomda" Gutenberg művészetét megsúfolja. Sajtőhébáktól hemzsgő szedés, pszokos avagy olvashatatlan nyomás az, ami az ilyen grafikai lebujaik termékeit jellemzi. Ha nem volnánk tisztában az ilyen nyomdák princípálisainak egyéniségével: csodálkozunk kellene rajta, hogy nem süll le az ábrázatokról a bőr, amikor "sajtőtermékeket" utállgga bocsáják. — Most Sima Dávid gyöngyösi nyomdájának egy terméke fekszik előtünk. A nyomás fölülmulhatatlanul pocsek, a szedés nemkülönb. Beküldője azt ajánlotta, hogy címkografáltassuk, de hát csak nem kültünk ilyen pszokra! Hogy azonban olvasóink tisztában lehessenek a Simáké intelligenciájával: lereprodukáljuk a nyomtatvány teljes szövegét, természetesen sajtőhébáival egyetemben:

CLAIRE LAFORTE

nagy variete cirkusa a udartéren.

Ma hétfőn aug 19-én ELITE előadás

THE PLATTNER mutatványval rómal gyűrűkön

MISS ELLA kitűnően idomított kutya csoportjával

PLATTNER k. a. Trapez művész.

Lili de Braams Uollige lavorné

ADOLF ur szabadon idomított lavaival

Claire Laforte salon gladiatorké

3 ALEXANDER AKTROBATIK

Zaradékal A Varass fuvala

Az előadások között szünetekben Relax Tóni és Adolf bohócok foglalkoznak a közönséget szórakoztatni.

Helyőrák: 1 sor szamozot plúsa zartezék 1 K 60 fill., II. sor plúsa zartezék 1 K 40 fill., II. hely 1 K, II. hely 80 fill., III. hely 60 fill., karzat 30 fill.

Naponta előadás kezdvezőtlen idő esetén is. Pénztárynyitás fél 8 óraha kezdete fél 9 óra or.

Holap Keáden

(SALAD)

E S T E L Y

uj műsorral.

A cirkus a legjobban és legizlésebben van berendezve és rossz időjárás ellen védve.

Szives pártfogásért eszedve. maradók tisztelettel

Claire Laforte igazgatónd.

Nyom. Sima Dávid gyöngyösi.

A H. Berthold A.-G. berlini és a Bauer B Co. stuttgarli betűöntődékből két olyan füzetet kapunk, amelyek e cégek legkelendőbb reklámok betűit meg újabb tervezésű vignettáit mutatják be. A reklámok betűk közt ott szerepelnek a különböző vastagságú Heroldok, a Farola, a Record, a Herkules stb., amelyek mind jó ismerősei a magyar könyvnyomtatónak is. A vignetták sorában találunk mindenféle alkalmi díszet meg hirdetéskísletét. Van köztük számlafej, nyomdász-címer, kocsmal meg más hirdetéshez, vadászati,

tánculalmi meghívókhoz s mindenféle más alkalmi nyomtatványhoz való alkalmi dísz. Bőven válogathatunk bennük. Egyéb beérkezett nyomtatványokról a jövő füzetünkben.

Szerkesztőségi meg kiadóhivatali üzenetek.

Többeknek. A Grafikai Szemle jövő füzetének zárlató október 22-ike. Amennyiben azonban hosszabb közleményről van szó, ajánlatos ezt a hónap 15-ikéig beküldeni, mert a zárlat ideje körül rendszeres szorulunk már hely dolgában. A mellékleteket lehetőleg mindig 20-ikáig kérjük beküldeni, hogy az esetleges konfekcionálásukhoz meglegyen a kellő idő. Az október havl Gr. Sz. példányszáma különben 1700.

P., Budapest. De gustibus stb. Akiknek annyi alkalmuk van az egyéni guszatusnak egyes nyomtatványokra vonatkoztatott megnyilvánulásait megfigyelni, mint nekünk: elmasolyodik az olyan szubjektív észre alapított kijelentésen, hogy "ez és ez a nyomtatvány nem szép". Sokszor próbát tettünk már egy-egy nyomtatvánnyal: megmutattuk tíz-tizenöt elismert jó szakembernek is, kérőve, hogy mit szólnak hozzá. A feleletek legtöbbször meglepően ellentétesek voltak. Az egyik szakember például akárhány esetben a nyomtatvány ama részét kifogásolta a legjobban, amelyben a másik éppenséggel a legnagyobb gyönyörűségét lelte. Tehát már ez is élénken bizonyítja, hogy mily megbízhatatlan az egyes emberek ízlésére való építésre akkor, amikor az egész nyomdászszágnak Instruktiu élvezetése szánt mellékletek szerzéséről van szó. Hozzájárul az egyéni ízlés megbízhatatlanságához gyakran még az animozitás is. A nyomdász-ember, ha valamely szaklapban mellékletet lát: legelsőbbben is azt nézi, hogy ki csinálta azt. A szerint, hogy jó embere-e neki az illető: keres aztán különbözőségeket avagy kifogásokat valókat a nyomtatványon. Ha tehát ön kategorikusan kijelenti, hogy ez és ez a mellékletünk nem szép: mi még csöppet sem érezzük a szégyen pirját égni az arcunkon. Ám tessék esztétikailag megokolását adni a tulajdon szubjektív észrésének: mi szívesen megnyitjuk lapunk hasábjait az előtt. Ámde egyszerűen, minden magyarázat és megokolás nélkül kijelenteni, hogy nem szép: engedelmet kérünk, ennyit a gagyogni kezdő két-észtesdős gyermek is tud. Hogy a szakember e fajta íléletét inkább tarjuk, mint a gyereket: természetes dolog, de ép ötle talán joggal elvárhatjuk, hogy az íléletét meg is tudja indokolni. — Abban a nézetében, hogy az egyes mellékletek előállításai költsége sokszor nincs arányban az illető melléklet Instruktiu értékével: mi magunk is osztozunk. Sőt mi — meglegyezünk, hogy ez csupán az egyéni nézetünk — még tovább megyünk, s ezt az Instruktiu értéket is meglehetősen alacsonyra taksáljuk. Mert amely mester-szedő hivatásának magaslatán áll, s eredeti dolgokat akar és tud produkálni: nem a szaklapok mellékleteiből szerzi meg az inspirációt. Az utcán, a plakátok, kirakatok, épületek meg nől toalettek szemlélésével, a muzeumok, képtárak látogatásával, a szabad természet bujásával erősíti forma- és színérzékét. Egy jól fölhasználó délelőtti példóval a mi Iparművészeti Muzeumunkban többet ér neki, mint ötszáz melléklet szemlélése. A szedésmellékletek főképp csak a szüvegcsoportosítás és szüvegelrendezés tekintetében hatnak tanítóan. — Várjuk, kedves szaktárs, a válaszát.

Többeknek. A Magyar Nyomdászok Évkönyvéni a szerkesztőségi zárlat október hó 5-ike. A szerkesztő szívesen fogadja olyan szaktársak dolgozatait is, akikhez nem küldött közremunkálásra fölszólító külön levelet. Technikai és egyéb okoknál fogva különben az idén jóval több szüveg fér majd az Évkönyvbe, mint amennyi a tavalyiban van. Legsürgősebb azonban a mellékletek stb. vázlatainak meg lemezelenek a beküldése. Ezeket kérjük lehetőleg haladéktalanul a szerkesztőhöz juttatni, hogy a címkografáltatási, nyomtatási stb. munka racionálisan beosztható legyen.

Hivatalos közlemények.

Választmányi ülés 1907. évi szeptember 19-én.

Az ülésen jelen vannak a következők: Pollák Simon I. alelnök, Fuchs Zsigmond II. alelnök, Bozák István pénztáros, Sarlós Lajos ellenőr, Boros Dezsd II. leltáros, Bárdny Nándor, Busay Balázs, Enyedő János, Fekete Béla, Gyöngyösi Sándor, Kún Kornél, Navitzky N. László, Spitz Adolf és Stalla Márton választmányi tagok, Wanko Ulmos szaktanfolyami adminisztrátor, továbbá mint meghívott Grócz Ernő tagtárs. Igazolva tudat: Tanay József elnök, Morácz Jenő I. titkár, Ifj. Rigner Antal II. titkár, Hahn Mór I. leltáros, valamint Stefánl József választmányi tag.

Elnök távollétében Fuchs Zsigmond II. alelnök az ülést megnyitja és bejelenti, hogy Morácz Jenő I. titkár az ülésen meg nem jelenhetvén, a múlt havi választmányi ülés jegyzőkönyve a jövő ülésen lesz fölolvastva, illetőleg hitelesítve. A jelen ülés jegyzőkönyvének vezetésére Wanko Ulmos szaktanfolyami adminisztrátort kéri föl.

Bozák István jelentést tesz a szaktanfolyamok előkészítése ügyében összehívott előadói értekezlet és az az által kiküldött bizottság határozatáról, mely szerint az előadók többsége helytelenül az eddigi ciklusos beosztást a jövő évi szaktanfolyamokat egész évre kiterjedőknek és hivatalos rajztondát által tanítandó rajzoktatással egybekapcsoltnak kívánja rendezni. Fölolvastva a szeptember 12-én megtartott előadói értekezlet és az az által kiküldött bizottság szeptember 16-án lefolyt értekezletének jegyzőkönyvét. Kéri a választmányt, vegye beható tárgyalás alá ezen javaslatot és határozzon: mely alapon szervezendők a jövő tanévi szaktanfolyamok.

Grócz Ernő tagtárs, mint a harmány megbízottjával tárgyalók egyiké vesztélyeztetve látja a szaktanfolyamok államosítása tárgyában folytatott tárgyalások eredményét azért, mivel ezeknek alapját a Grafikai Szemlében leközölt szaktanfolyami oktatási tervezet képezte. A maga részéről a tervezetet ajánlja elfogadásra.

Sarlós Lajos szintén a ciklusos tervezetet pártolja, de kívánja, hogy legyen a rajzoktatás — amennyiben az újra bevezetnének — tipográfiai értekezlet bíró rajztondát által taníthatóság.

Fekete Béla a Lány Salomon tagtárs által egybeállított ábrabeszámot hibáztatja. A rajzra szánt másfél óra időt keveseli; legalább három órát kíván a rajzoktatásnak szólni. Egyébként ő is pártolja az egész-éves tanfolyami tervezetet.

Enyedő János csupán a rajzoktatást kívánja egész éven át fokozatosan tanítani, a vizualizációs és egyéb tanfolyamokat ciklusokba osztani.

Fuchs Zsigmond behatóan fejtegeti a ciklusos beosztású és egész évet betöltő tanfolyamok közli különbséget a végül kéri a választmányt megkérve, hogy a tárgyhöz tüzetesen szálljon hozzá.

Stalla Márton konstataciói áhajtja, hogy a tanfolyamokat válság fenyegeti, ha a választmány az előadók javaslatát elveti, mert ez esetben azok egy része levonná a konzekvenciát és az oktatásban nem működne nek közre. A javaslatot szemben semleges álláspontra helyezkedik, mivel a tanrend nem lett kidolgozva.

Busay Balázsnak és Bárdny Nándornak az előadói értekezlet javaslatát pártoló felzárkózás után elnök a vitát bezárván, a választmányt az előadók javaslatát egyhangúlag elfogadja.

Bozák István bejelenti, hogy a határozatról az előadók által, akik a legközelebb egybeülő értekezletükön a tanfolyamok végleges tanrendjét meg fogják állapítani.

Egyúttal bejelenti, hogy az előadók szaktanfolyamvezetőnek — miután Ifj. Rigner Antal a jelölést nem fogadta el — az előadói értekezlet elnökét fogják a közgyűlésnek ajánlani.

Elnök kérdésére a választmány elhatározza, hogy a rajzoktatásra hivatalos rajztondát kéri föl.

Elnök intézkedést kér a Szakkör huszonöt-éves fennállási jubileuma alkalmából kiadó emlékmunka kinyomatása iránt.

Bozák I. javasolja, hogy a mű, mely két-három lnyvi tartalommal fog bíni, a Grafikai Szemlében is közöltesse, s mint ennek különlenyomata adassék ki a jubileum alkalmából.

Fekete Béla, Sarlós Lajos, Stalla Márton és Fuchs Zsigmond nem különlenyomatot, hanem a Kör negyedszázados fennállásához és működéséhez méltó díszművet kívánnak. A választmány kimondja, hogy a Kör az emlékművet díszes kiállításban adja ki, s ennek keresztöl-vitelével a szakköznevelést bízza meg, s mintá-alkalmat bemutatását kéri.

A választmány a jövő havi programot a következőképpen állapítja meg: október hó 17-én választmányi ülés, 27-én havi ülés az új helyiségben fölolvastással; az elnökség felkérte, hogy ez alkalomra fölolvastásról gondoskodják.

Pénztáros ajánlja, hogy takarékosági szempontból a téli idény alatt csupán három hál estélyt rendezzen a Kör a Gutenberg-Ottthonok a nagy termében.

Az augusztusi pénztári jelentés, valamint a tagsági forgalomról szóló kimutató tudomásul szolgál.

Pollák Simon I. alelnök kérdést intéz a többlet tagok nagy számra vonatkozólag, s — pénztáros fölülfigyelése után — javasolja, hogy erkölcsi preszidiál ügyhezni kellene a többlettagok számát a minimumra csökkenteni. A választmányi felkérésére I. alelnök ajánlkozik, hogy ezt a havi ülésen szavát tesse.

Az iparművészeti múzeum és könyvtár meghívója a Grafikai Szemle útján közöltetik a tagoknak.

Pénztáros bejelenti, hogy Werth László szaktárs a Kör huszonöt-éves fennállása alkalmából nagy mennyiségű könyvet adományozott a Körnek; indítványára a választmány elhatározza, hogy Werth László tagtársnak a nagyleltű adományért a Grafikai Szemle útján és külön levélben is köszönetét talmcsalja.

Pénztáros jelenti, hogy a Főnökegyesület által a szaktanfolyamok alapjára eszközölt gyűjtésről még eddig semmiféle értesítést nem kapott. A választmány az ez ügyben való személyes közbenjárásra az elnököt kéri föl.

A Vas- és Fémipari Termelő Szövetkezet a gázlámpák használatára ügyében intézett dírlata szükség esetén figyelembe fog vétetni.

A körhelyiség a téli évad alatt hetenként háromszor fog a tagok rendelkezésére állni; ennek kapcsán a választmány pénztáros ajánlata napl biztosnak Wankó Ulmos szaktársat kéri föl, aki e kérdésnek kész-éssel tesz eleget.

Fekete Béla a könyvtár rendezését sürgeti. A pénztáros megnyugtató választást tudomásul vesz.

Boros Dezsd az Évkönyv nyomtatási munkálataira vonatkozó kérdésére Pollák Simon kijelenti, hogy a mű különféle okok miatt csupán december utolsó napjában hagyhatja el a sajtót.

Több tárgy nem lévén, ülés vége.

Wanko Ulmos, jegyzőkönyvvezető.

Tagsági forgalom 1907 augusztus hónap. Beléptek e hónap a Körbe: Torda M. (Nagyvárad), Davala Sámuel, Berger Herman (Korvin), Sipos Sándor (Egyetemi nyomda), Szederlak Ulmos (Légrády Testvérek), Cziczter Ferenc (Kamárom), Nagy Bálint, Szedler Aladár, Sztyanya Jenő, Wilhelm Miksa (Sárospatak), Bagdy István, Schütz Jakob, Szűts István (Waldaner), Flóridán András, Halász Emil, Kaufmann Ferenc, Kleinhändler Miksa, Rákosi János, Schlesinger Mór, Schiller Ferenc, Tóth Ferenc, Unek Lajos (Franklin), Pressmayer István (Lőblövitz), Saller György (Globus), Guirich József (Gallitzenstein), Jóg Andor (Gelléri és Székely), Socher Béla, Uezshán János (Székesfehérvárral hál nyomda), Hoffmann Aladár, Fleck Nándor (Füvészlégy nyomda részvénytársaság), Holczter Manó (Athenaeum), Mayer József (Pallas), Stein Arnold (Pesti könyvnyomda részvénytársaság), Horváth Imre, Kovács István (Szeged), Szabó Antal (Szabadka), Mellinger Sándor (Posner), Jombor Gyula (Károlyi), Feleki Géza, Friedmann Ármán, Paxlón Péter, Stiller Ottó, Schwarz Manó (Hornvárosy), Gerlach Ágoston (Ureacsen), Dimltru Valcu (Papurul Román), Petrásek Pál (Szent-László-nyomda), Friedmann Adolf (Rigler), Kongorász János (Szolnok), Balázs Lajos, Handik József, Pilger János, Sziklavszky Miklós, Weintraub Ármán (Temesvár), Dopp Miksa, Moga Tiudár (Arad), Bux Gyula, Földp Zsigmond, Nagy Lajos, Román Imre (Nagyvárad), Gröber Eda, Landstein Béla, Müller Ulmos (Pester Lloyd). — Hírtalék miatt hírlendők: Erdős József (Athenaeum), Hritz János, Kalamáznik Miklós (Károlyi), Liebermann Mór (Lőbl), Révész Jenő (Neuwald), Aschenbrenner Gyula (Pallas), Farray Lajos, Pelcz Jenő (Pesti könyvnyomda részvénytársaság), Grünberger Dezsd (Nagyvárad), Berki Gyula, Bányal László, Fehér Imre, Szűts Mihály (Arad), Exner Adolf (Szombat hely), Riesz József (Temesvár), Ebner Péter, Gátsch József, Bugyi István, Bugyi Mihály, Vassólk Henrik, Badragi Mór, Dencay Sándor, Grossmann Sándor, Csapary Gyula, Welcz Samu, Ozter Lajos, Fischer Jakob, Lederer Dávid, Wilhelm Zsigmond, Németh József, Gult Manó, Müller József, Neumann Lipót, Péczely Gyula, Wiesner Ödön, Wagner Antal (ismeretlen tartózkodásuk). — Az alapszabályok 9. szakasza alapján hírlendők: Nyerges Ágoston (Szeged). — A hó végén 11 hasztelettel, 1394 rendes, összesen 1405 tag.

Körhelyiségünk augusztus 20-tól a Gutenberg-Ottthonban (Sándor-tér 4. sz., a félemeleten; bejárát az épület Bérkorsis-utcai részén) van. Olvasó-terem, billard, sakk, dominó, szakkapok, folyóiratok állanak itt a tagok rendelkezésére. Hivatalos órák: vasárnap délelőtt 10-től 1-ig.

Bevétel.

Pénztári kimutatás az 1907. év augusztus haváról.

Kiadás.

Áthozot a múlt hóról	4897	03	Helyiségbérlet 1907 aug.-nov.-re	247	50		
10 db hitelzárúvetkezeti részjegy á 10 K	100	—	Költőzködés, beruházás, festés, ingák				
Gutenberg-azobor-alap	421	05	javítása	149	80		
Ács-Mihály-alap	532	25	Cellárokra előleg és a gázóra	154	—		
			Franklin-Társulatnak egy mellékletért				
			(Grafikai Szemle)	22	—		
			Üllőgasság-nyomdának három mellékletért				
			(Grafikai Szemle)	18	—		
			Waldmann Ferenc papirkereskedő számlája				
			(Grafikai Szemle)	28	67		
			Pécel nyomtatványkiállítás és azok-föl-olvasás költségei	19	44		
			Különléte adminisztrációs a portá-kiadás helyben és vidéken	9	52	648	93
			Kézipéncz e hó végén			4819	42
			10 db hitelzárúvetkezeti részjegy á 10 K			100	—
			Gutenberg-azobor-alap			421	05
			Ács-Mihály-alap			532	25
Tagsági járulékokban befolyt:							
Államnyomda	6	—					
A Nap	1	80					
Athenaeum	27	—					
Bagó-nyomda	1	80					
Berkovits-nyomda	2	40					
Bráza Ottó	2	40					
Budapesti Hírlap	6	60					
Buschmann Ferenc	6	60					
Egyetemi nyomda	7	80					
Földrosal nyomda	6	60					
Franklin	48	—					
Franklin-flók	10	80					
Galltzenstein	4	80					
Gelléri és Székely	7	80					
Glabus	11	40					
Grafikai Intézet	5	40					
Hamburger és Birkhalm	4	20					
Hornvánszky	8	40					
Károlyi György	2	40					
Kellner Ernő	1	80					
Klein Ullmas	1	20					
Karvin testvérek	4	80					
Közéglí nyomda	6	60					
Légrády	—	—					
Lengyel Lipót	3	—					
Léblavitz-nyomda	1	80					
Magyar Hírlap	5	40					
Markovits és Garai	4	20					
Márkus Samu	12	60					
Műv. menetjegy-nyomda	3	—					
Molnárak Lapja	2	40					
Nagy Sándor	6	60					
Ottó-nyomda	1	80					
Pallas	19	80					
Pap és Schwarz	1	20					
Pátria	—	—					
Pazmaneum	7	20					
Pénztársági nyomda	6	—					
Peizer Lloyd	10	20					
Pesti könyvnyomda r.-i.	39	60					
Ponner K. L. és fia	4	80					
Révai és Salamon	3	—					
Rigler J. Ede	12	—					
Rothberger és Weisz	1	20					
Rózsa K. és neje	4	80					
Stephaneum	10	80					
Székesföldrosal hízli nyomda	9	60					
Szent-László-nyomda	1	80					
Thalia-nyomda	1	20					
Üllőgasság-nyomda	18	—					
Weisz L. és F.	3	60					
Waldner Fülöp és fia	21	—					
Vidékről:							
Nagyvárad 18.60, Sárospatak 4.20, Kassa							
17.40, Nyitra 3.—, Szeged 9.60, Győr							
11.40, Szabadka 7.80, Hódmezővásárhely							
6.60, Temesvár 21.60, Szekszárd 4.80,							
Árad 19.80, Debrecen 14.40, Szombathely							
12.60, Miskolc 12.—, Mohács 4.80, összesen	168	60					
Egyesektől (részletezése a következő oldalakon)							
	63	—					
	634	80					
Ebből 10 százalék a szakirodalmi alapra	63	48	571	32			
Szakirodalmi alap:							
Áthozot a múlt hóról	101	41					
10 százalék a főpénztárból	63	48					
	6686	54				6686	54

Tegedől járulékokban egyesektől befolyt (l. pénztári kimutatása): Barla Géza 1.80, Mádál Sándor 2.40, Szappanos József 1.80, Gerlach Ágoston 3.60, Kangorócz József 1.80, Plankó Antal 1.80, Czizser Ferenc 1.80, Fodor Imre 4.80, Well József 1.80, Gajdoszky Ödön 1.80, Ellner Rezső 1.20, Kronner Lipót 1.80, Parutsch Károly 1.20, Lammer Árpád 1.20, Fröhlich Géza 4.80, Farkas Antal 1.80, Deutsch Sámuel 1.80, Seemann Antal 1.20, Goldberger Jakab 1.80, Szalga Sándor 1.20, Dlá-szezi Kálmán 1.20, Légórá József 1.20, Burzók Rezső 1.80, Halász Kálmán 2.40, Goral Simon 0.60, Landmann Sándor 0.60, Larkenbach Artur 0.60, Welz Ármán 1. 0.60, Csékö Gyula 0.60, Steinherr Miklós 0.60, Ueres Lajos 0.60, Szabó István 0.60, Pálffy János 0.60, Grossmann Vilmos 0.60, Zifferblatt Károly 0.60, Farkas Lajos 0.60, Wolf Antal 0.60, Wolf Sándor 0.60, Schwarz Ambrus 0.60, Welz Terhegel 0.60, B. Szabó Lajos 0.60, Berger Rezső 0.60, Rosenberg Ignác 0.60, Fleischmann Árpád 0.60, Skadnitz Jakab 0.60, Kerészti István 0.60, Ecker Sándor 0.60, Dimitru Ulalcu, Baszesen 63.— korona.

Pályázat a Grafikai Szemle műmellékleteire.

A Könyvnyomdászok Szakköre udvoztalmánya 1907 március 12-én tartott ülésében elhatározta, hogy pályázatot hirdet a Grafikai Szemle 1907-iki műmellékleteire. A pályázati feltételek a következők:

A udvoztalmány elhatározta, hogy a Grafikai Szemle 1907-iki mellékletét közül a legjobbnak talált ötöt díjazza, még pedig kettőt harminc-harminc, háromot pedig husz-husz koronával. A harminc-koronás pályadíjak egyike főúróval, másika pedig vidéki szakúróknak odanőd ki. A husz-koronás díjakra vonatkozólag nincs ilyen irányú korlátozás. Az öt pályadíjban kiűl kiosztásra kerül azonban öt ellamerő oklevél is, ezintén minden korlátozás nélkül. Mind e díjakra és ellamerő oklevelekre nézve a döntés az 1908. évi január havi udvoztalmányi ülésnek tartatik fenn.

A főúróval Nyíri Színházba és a Udvoztalt Színházba 25—50%-kal mérsékelt jegyekre jogosító utalványok kaphatók a pénztárhoz (VIII, Sándor-tér 4. sz., III. emelet 5), valamint a Hungária-túrdóba szóló kedvezményes jegyutalványok is. A színházjegyekre szóló utalványok ára árabankint 4, a túrdójegyekre szólóké pedig 2 fillér.

A Szakkör 1. taglalt kérők, hogy mindennemű kondícióváltással, úgy az abba való be-, mint kilépést haladéktalanul adják tudtál a Kőr pénztárhoznak (lakik: VIII, Sándor-tér 4. szám alatt), mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető kiadványokat és meghívókat. Elég erre a célra egy egyszerű levelezőlap.

Szerkesztik Tanay József és Noudk László. Kiadótulajdonosa a Könyvnyomdászok Szakköre. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest U, Hold-utca 7 (telefon 36—02). Nyomatott a Pesti Könyvnyomda R.-T. által. Előfizetési ár: egész évre 4 kor., fél évre 2 kor. Egyes szám ára 40 fill.

Szakfolyóiratokat és -könyveket

(bármind nyelvűeket is) vásárol, esetleg csereberél főúróval szakúró. Ajánlatok e folyóirat szerkesztőségéhez intézendők.

A Grafikai Szemle hirdetéseinek szabott árai:

a) Egész oldalnyi hirdetésé:	egy évre	240.— kor.
" " " " " " " "	fél évre	130.— "
" " " " " " " "	negyed évre	70.— "
" " " " " " " "	egyszeri közlés	30.— "
b) Fél oldalnyi hirdetésé:	egész évre	130.— "
" " " " " " " "	fél évre	70.— "
" " " " " " " "	negyed évre	40.— "
" " " " " " " "	egyszeri közlés	20.— "
c) Negyed oldalnyi hirdetésé:	egész évre	70.— "
" " " " " " " "	fél évre	40.— "
" " " " " " " "	negyed évre	25.— "
" " " " " " " "	egyszeri közlés	13.— "
d) Nyolcad oldalnyi hirdetésé:	egész évre	40.— "
" " " " " " " "	fél évre	25.— "
" " " " " " " "	negyed évre	15.— "
" " " " " " " "	egyszeri közlés	8.— "

Az apró hirdetések ára az első közléskor petít soronkint 40 fillér; minden további közlés ötven százalékkal olcsóbb.

Nagyobb alakú,

circa 85—100 centiméteres, ullanyra berendezett, használt vágó gépet

keres megvételre a Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai Részvénytársaság Pécsen.

SCHÖNTAG GYULA

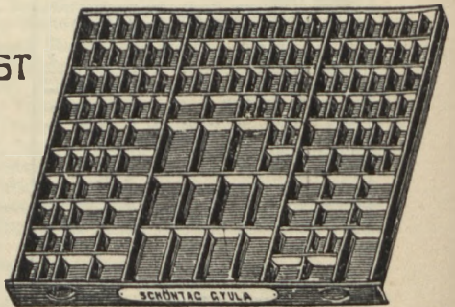
szakasztalos

BUDAPEST

Ul, Uáci-körút 51.

Kis antlquaszekrény 6 K 40 f.
Nagy szekrények 8 K 40 f.

Árjegyzék ingyen és bérmentve.

! Nagy díj !

KAST & EHINGER

6. m. b. H.

világhírű gyártmányul a et-toual világhírdíjjal a legmagasabb díjjal ltték kitüntetve. — Fiókgyárak: Berlinben, New-Yorkban és Chicagóban.

Képviselő Ausztria-Magyarors. részére:

Carminé Hugó
Budapest, Bécs, Prága.

Eladó

könyynyomda és könyvkötészet!

Egy alföldi, 30000 lakossal bíró rendezett tanácsú városban jól felszerelt könyynyomda s teljesen berendezett könyvkötészet egy harmincadik évfolyamában levő hetilap kiadói jogaival együtt nagyon jutányosan azonnal eladó.

A felszerelés a következőkből áll:

I. Gépek és könyvkötészeti berendezés:

egy 75 : 95 cm. nyomásterületű gyorsajtó teljesen jó karban,
egy 25 : 40 cm. nyomásterületű amerikai taposó-gép,
egy 25 : 35 cm. nyomásterületű Boston-gép, teljesen új, még nem volt használva,
egy 40 : 60 cm. nagyságú komplet tömöntő-készülék az összes hozzá tartozó felszereléssel, gyaluval sít., teljesen új, még nem volt használva,
egy 50 cm. széles perforáló gép teljesen jó állapotban,
egy 60 cm. vágásnagyságú kerek papírvágó gép, két kessel, külön karban tartva,
a könyvkötészethez szükséges összes szerszámok.

II. Betűk és nyomdai berendezés:

Körülbelül 30 métermázsza, legnagyobb részben alig használt (még fényes) kenyér- (könyv-) és címbetű 140 szekrényben, modern körzetek, díszek és új rézlénlák. Legújabb metszésű címbetűk. Az egész betűanyag stílszerűen van összeválogatva, úgy hogy bármily igénynek megfelelő nyomtatványok állíthatók elő úgy az akcións, mint a kompressz és táblázatos munkákban.

Venni szándékozók szíveskedjenek dr. Brünauer Jenő lészberényi ügyvédhez fordulni.

MAGYAR NYOMDÁSZOK ÉVKÖNYVE

Szerkeszti: NOVÁK LÁSZLÓ

KIADJA A KÖNYVNYOMDÁSZOK SZAKKÖRE

1907

HUSZONKETTEDIK ÉVFOLYAM

Karácsonykor jelent meg igen díszes kiállításban. Terjedelme mintegy 10 iv, műmellékleteinek száma 45. Kiállítás és tartalom dolgában fölülmúlja az eddigi köteteket. — Ára 3 kor., postán küldve 3 kor. 30 fillér. Megrendelhető a Könyvnyomdászok Szakköre pénztárosánál: Bozsik István szaktársnál, Budapest VIII, Sándor-tér 4. szám.

Betű- és Tömöntöde.

FISCHER ÉS MIKA

Budapest VI, Révay-utca 6. sz.

A legkülönbélebb célszerű és divatos könyv- és címbetűkből

nagy választékot tart. Folyton készletben tart: szerb és héber betűket, körzeteket és kizárásokat, nyomdai szerelvényeket, betűszekrényeket és állványokat, a leggyorsabban készítve és a legjobb minőségben kiállítva. Ajánlja szabadalm. nyomdai vonalzó-berendezését táblázatszedéshez. Egy oktáv garnitúra 20 K.

ELVÁLLAL IGEN JUTÁNYOS ÁRON
EGÉSZ NYOMDAI BERENDEZÉSEKET.

Főraktár és iroda:

MÜLLER TESTVÉREK, Budapest V, Sólom-utca 13.

Kurzweil János és Társa egyesítve: Berger & Wirth

lipcsei festékgyárosokkal. — Budapest IX, Márton-utca 19 (telefon 56-64).

Első magyar könyv- és könyomdai festék-
és hengeranyag-gyár.

FIÓK-GYÁRAK: BERLIN, BARMEN, FLORENC, LONDON,
NEW-YORK, PÁRIS, SZENTPÉTERVÁR.

Ujság-, mű-, illusztráció-, díszmű- s mindenféle színes festékek, kencék, bronzok a grafikai iparágak részére. Henger-öntő műhely lapos és körforgó gépekhez. Olcsóbb és jobb a házi öntésnél. Patent, Victoria és Bianca hengeranyag kockázott és sima táblákban. Szedővasak igazítható feszítővel, szabadalm. saját találmány, 47.004. és 53.406. számú osztrák-magyar szabad. Számos helyen kitéve.

Városi iroda: Budapest V, Fulich-utca 7 (telefon: 76-44).

Legrégibb
gyorssajtó-
gyár
a hírodalom-
ban.

Magyar gyorssajtó-gyár

Kaiser L. Fiai

Budapest, VIII. ker., József-utca 56. szám.

Legrégibb
gyorssajtó-
gyár
a hírodalom-
ban.

TELEFON :
54-48.

Egyszerű gyorssajtók vasuti szerkezettel, 2 és 4 hengerrel. Egyszerű gyorssajtók körbenfor-
gással, 2 és 4 hengerrel. Kromó- és autotípi-
gépek front-kirakóval vagy a nélkül. Rotációs
és két szint nyomó gépek. Gyorsan futó "Rapid".
Meglepő munkaképesség: óránként 1800 pél-
dány minden megerőltetés nélkül. A legtökélete-
sebb festékdörzsölés. Erős és szilárd szerkezet.
Könnyű és pontos járás. Maszatolás kizárva.

CHECK-CONTO :
9164.

!! Mindenki, mielőtt gépet venne, saját érdekében kérjen ajánlatot !!

Megjelent

és a Grafikai Szemle kiadóhivatalában (Budapest V, Kold-utca 7. sz.), valamint Bozsik J. szakköri pénztárosnál (Budapest, Sándor tér 4. vagy Vármege-utca 11. szám, Franklin-fiók) kapható:

A Könyvnyomdászok Szakköre 1905—1906-iki szaktanfolyamainak értesítője. ◊

Szerkesztették: Tanay József és Novák László.

220 oldal, sok szedés- és egyéb példával. A szakjukban fejlődni óhajtó szaktársak nélkülözhetetlen kézi könyve. Rövid és azért tömör összefoglalásban ismerteti a szaktanfolyamokon előadott tanítási anyagot.

Ara 1 korona.

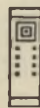
Vidékre 1 korona 10 fillér.

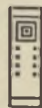
BERTHOLD H., BERLIN SW

RÉZLÉNIAGYÁR ÉS BETŰÖNTŐDE RÉSZV.-TÁRS.

Fiókok: Wien, Szt. Pétervár, Moszkva és Bauer & Co., Stuttgart

Nagy választék különféle körzet és betűujdonságokból, rézléniákból, vignettákból és at. ◊ Legnagyobb választék orosz betűkből. ◊ Teljes nyomdai berendezések gépekkel és segédeszközökkel. ◊ Szolid kivitel.

Vezérképviselők:

Pusztafi R. és társa, Budapest V, Lipótkörút 17

a kik mintákkal és ajánlatokkal szolgálnak.

Lanston-Monotype

a világ legjobb betűöntő- és szedőgépe.

Magyarországon és Ausztria területén eladja és működésben bemutatja

Alapítottott
1878. évben.

Carmine Hugó
teljes nyomdaberendezések gyára

Alapítottott
1878. évben.

Budapest VI,
Király-utca 26.

Wien VII,
Burggasse 90.

Prag II,
Dittrichgasse 1968.

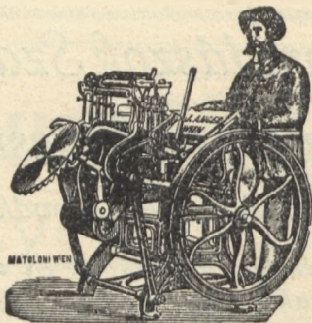
Nyomda-festékek, kencék és hengeranyagok nagy raktára

Kast és Ehinger

G. m. b. H. stuttgarti és feuerbachfi gyáraiból.

Fiókgyarak: New-Yorkban,
Berlinben és Chicagóban.

A párisi kiállításon grand prix-vel és két aranyéremmel, továbbá a st.-louisi kiállításon nagy díjjal lett kitüntetve.

Josef Anger & Söhne

Gépgyár és vasöntöde
Wien-Hernals, Hauptstr. 122.

Szállít legújabb és legjobb szerkezetű gépeket könyv- és könyomdák, papiros-gyarak, üzleti könyveket készítő gyarak, könyvkötők, dobozgyártók számára, a legolcsóbban s a legkedvezőbb fizetési föltételekkel.

— MAGYARORSZÁGI KÉPVISELŐJE: —
Silberer A., Budapest, Dob-u. 53.

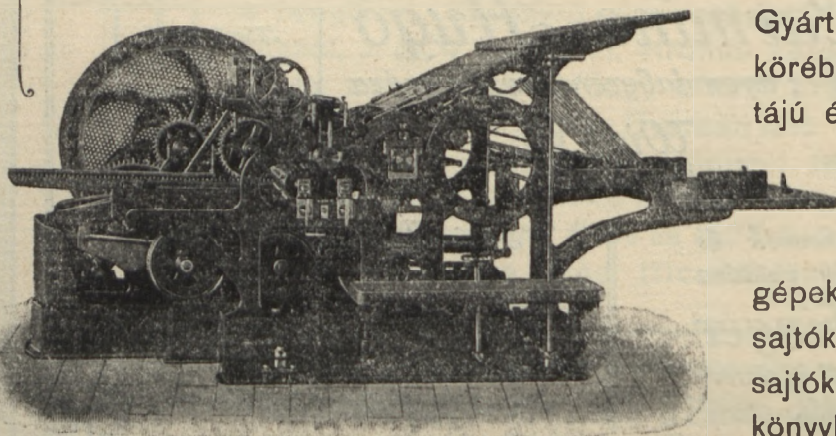
ORMOS GUSZTÁV UTÓDAI
KÖNIG ÉS BAYER
= fotocinkográfiai műintézete =
Budapest VII, Kazinczy-u. 32.

KLISÉK mindennemű képes nyomtatványokhoz a legjobb kivitelben.
AUTOTÍPIA. ≡ KROMOTÍPIA.
≡ FOTOTÍPIA. ≡ FOTOLITO. ≡
— Házonkivűll felvételek. —

Magyarország egyedüli gyorsajtógyára.

Wörner J. és Társa

==== Budapesten. ====

Gyárt a sokszorosító ipar körébe vágó mindenféle fajtájú és nagyságú gépet, és pedig: könyvnyomdai gyorsajtókat, körforgású nyomógépeket, könyomdai gyorsajtókat s könyomdai kézi-sajtókat, valamint különféle könyvkötő-gépeket.

Egyszerű könyvnyomdai gyorsajtó vasúti járattal és 2 feiadó hengerrel.

Pesti könyvnyomda-részvénytársaság (U, Hald-utca 7)

KOBLINGER GYULA

Fotokemigráfiai Műintézete

BUDAPESTEN

VII, Csengery-utca 22. sz.

Készít

KLISÉKET

művek, folyóiratok, árjegyzé-
kek, hirdetések részére. Tervek
fotolitográfiailag sokszorosít-
tatnak. ♣♣♣♣♣♣♣♣♣♣

TELEFON 14-61.

Alapítva 1892.

Könyv- és könyomdai
festékgyár.

Wüste F.

Iroda és raktár:

BUDAPEST

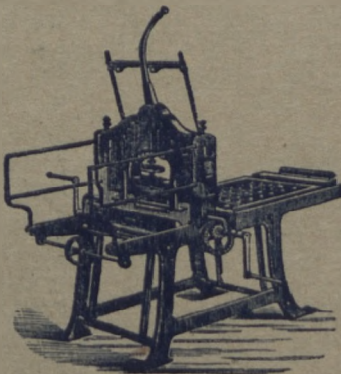
VI, Gyár-utca 62. sz.

Gyárt: könyv- és könyomdák részére
való fekete és színes, valamint réz-
nyomáshoz szükséges mindennemű
és színű festékeket.

Hengeranyag- és kence-gyár.

„Krause“ emeltyűs könyomó-kézisajtó.

Saját szerkesztésű legújabb sajtónk, egészen vasból, ruganyos nyomással és a tallga visszamenetelét könnyítő szerkezettel.

Szállítási díjtól és vámtól mentesen
Ausztria bármelyik vasúti állomására.

Ha a megrendelésben a fődökeret
küldése nincs világosan kikötve: a
nélkül szállítjuk a sajtókat.

A sajtó távirati megjelölése		No	A tallga		A sajtó ára		
fődökerettel	fődökeret nélkül		széles- sége	hosszú- sága	fődö- kerettel	fődökeret nélkül	
			a kő számára	cm	cm	korona	korona
Mariage	Marialite	MN	45	55	700—	735—	
Magdalena	Magazijn	MP	55	65	795—	850—	
Magdolum	Magenader	MPa	55	70	815—	870—	
Maximilian	Maximianus	MQ	60	80	905—	955—	
Moriche	Moriolis	MR	65	90	950—	1010—	
Methusalem	Metileno	MS	75	95	1100—	1160—	
Methule	Metrisch	MSa	75	100	1110—	1170—	
Melchior	Meldois	MT	80	100	1145—	1210—	
Melchiades	Meldung	MTa	80	110	1165—	1230—	
Mumie	Mulvio	MU	85	125	1250—	1315—	
Mummerei	Mummolus	MV	95	140	1370—	1435—	
Myscole	Myself	MX	110	150	1670—	1750—	

Az árakban befigyaltatik a kerékvédő ára is.

Bővebb fölvilágosítást ad: KAUFMANN
GYULA, Budapest VII, Kertész-utca 37.

KARL KRAUSE, LEIPZIG.

Bélyegző-metszés.
Mechanikai műhely.
Galvanoplasztika.

Ólomzár-gyártás.
Tömöntöde.
Rézlénia-gyártás.

Első magy. betűöntöde

☐ részvénytársaság ☐

Budapest VI, Desseffy-utca 32. sz.

Telefonszám 23-70.

Dús raktárt tart folytonosan magyar, német,
tót, horvát, szerb, román és bolgár ékezetű

könyv- és címbetűkből,

körzetekből, rézléniákból és kizárásokból,
továbbá a legkülönbélebb ékítményekből és
egyéb nyomdai felszerelvényekből. Egész
nyomdai berendezések jutányos árban és
☐ gyorsan fogantatosíttatnak. ☐

UJDONSÁG!

UJDONSÁG!

Egyetemes tabella-alapzat

Czettel és Bendtner szabadalma.

